

[illegible]

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Նախորդ երկու տարիներին տնտեսական ակտիվության աճի բարձր տեմպերը (2001 թ. իրական ՀՆԱ աճը՝ 9.6%, 2002 թ.՝ 12.9%) շարունակվել են 2003 թվականին, և առաջին կիսամյակում արձանագրվել իրական ՀՆԱ-ի 14.8%-ով աճ՝ ծրագրված 8.6%-ի դիմաց: Նման ցուցանիշը կիսամյակի ընթացքում ուղեկցվել է նաև սպառողական գների ընդհանուր մակարդակի աճի բարձր տեմպերով՝ 6.8%, որը նույնպես գերազանցել է ծրագրված 3.3% ցուցանիշը: Իրական ՀՆԱ-ի և սղաճի վարքագծերը պայմանավորված են տնտեսության տարբեր հատվածներից համախառն առաջարկի և համախառն պահանջարկի վրա ունեցած ընդլայնողական ազդեցությամբ: Ընդ որում, սղաճի ծրագրված մակարդակի գերազանցմանն առավելապես նպաստել են սպառողական գների տատանումների սեզոնային գործոնը և հունիսին հացամթերքի գների կտրուկ աճը:

Պետական հատվածում ծախսումների մակարդակը (առանց զուտ վարկավորման), նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատությամբ անվանական արտահայտությամբ աճելով 19.7%-ով համահունչ էր տնտեսական ակտիվության ձևավորված մակարդակին: Ծախսումների աճի եկամտային մասն ապահովվել է հարկային եկամուտների աճի և Լիմսի դրամաշնորհի միջոցների հաշվին:

Մասնավոր հատվածում նախորդ տարիներին արձանագրված եկամուտների աճի բարձր տեմպերը նպաստել են այս տարվա առաջին կիսամյակում մասնավոր սպառման և կապիտալ ներդրումների (համապատասխանաբար 13.1% և 13.5%) ծավալների աճի բարձր տեմպերի ձևավորմանը հատկապես շինարարության ոլորտում: Արդյունքում, ներքին պահանջարկի աճն առաջին կիսամյակում կազմել է 15%:

Ներքին պահանջարկի նշված աճը բնականաբար իր ազդեցությունն է ունեցել արտաքին հաշվեկշռվածության վրա, և կիսամյակի ընթացքում, արտահանման համեմատ ներմուծման ծավալի առաջանցիկ աճով պայմանավորված, արձանագրվել է նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատ առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդի¹ 16% աճ:

Ներքին պահանջարկի աճը իր ազդեցությունն է ունեցել նաև համախառն առաջարկի ընդլայնման վրա: Այն առավելապես արտահայտվել է շինարարության 45.4% աճով: Արդյունաբերության աճը պայմանավորվել է ոչ միայն ներքին պահանջարկով, այլ նաև վերամշակող ենթաճյուղում (ադամանդագործություն, ոսկերչություն) նախորդ տարիներից նկատվող առաջարկի ընդլայնմամբ՝ ի հաշիվ արտաքին պահանջարկի և արտադրողականության աճի: Արդյունքում, արդյունաբերության ճյուղում նույնպես գրանցվել է թողարկման ծավալների աճ (18.6%):

Համախառն առաջարկի և համախառն պահանջարկի վարքագծերի նման զարգացումների ներքո պետք էր ակնկալել ավելի բարձր սղաճ, քան ծրագրվել էր: Արդյունքում, կիսամյակի վերջում 2002 թ. դեկտեմբերի համեմատությամբ բնականոն սղաճը (բացառելով «Հացամթերք» ապրանքախումբը) գերազանցել է նախորդ տարվա մակարդակը (համապատասխանաբար 1.2% և -0.2%): Ի լրումն նշվածի՝ չկանխատեսված այլ գործոններ նույնպես նպաստել են սղաճի ավելի բարձր տեմպերի գրանցմանը, ընդ որում, ազդեցության ավելի մեծ չափով:

Մասնավորապես, արձանագրվել է հացամթերքի գների կտրուկ աճ՝ պայմանավորված միջազգային շուկաներում ցորենի առաջարկի կրճատմամբ, հետևաբար նաև գների աճով, ինչը սպառողական գների աճին նպաստել է 2.1 տոկոսային կետով: Կիսամյակի վերջում գյուղատնտեսական ապրանքների գների սեզոնային անկում չի գրանցվել, և պահպանվել են դրանց ավելի բարձր մակարդակ, քան ծրագրված էր: Նշված շեղումը, ինչպես և նախորդ տարի, պայմանավորված էր վեգետացիոն շրջանի ուշացմամբ:

¹ Առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդը հաշվարկված է առանց «Թանկարժեք քարեր, մետաղներ և դրանցից պատրաստված իրեր» ապրանքախմբի, քանի որ այս ապրանքախումբն արտահանման և ներմուծման ծավալներում ունի մեծ տեսակարար կշիռ, և նրա ծավալների փոփոխությունը պայմանավորված չէ ներքին պահանջարկի գործոնով:

Մակրոտնտեսական իրավիճակի և սղաճի՝ վերը նկարագրված միտումների ներքո ՀՀ ԿԲ կողմից փողի առաջարկի կառավարումն ունեցել է հետևյալ վարքագիծը:

Նախորդ տարվա վերջին փողի ագրեգատների խոշորածավալ աճի կրճատումն այս տարվա առաջին կիսամյակում, ինչպես և ծրագրվել էր, իրականացվել է աստիճանաբար՝ պահպանելով ֆինանսական շուկաներում գնային ցուցանիշների համեմատաբար կայուն վարքագիծ: Թեև տնտեսական աճի բարձր մակարդակը նպաստել է փողի նկատմամբ պահանջարկի ավելացմանը, այդուհանդերձ փողի շրջապտույտի արագությունը երկրորդ եռամսյակում, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ, նվազել է ավելի մեծ տեմպերով, քան նախորդ տարիների միջին ցուցանիշն է՝ վկայելով ԿԲ դրամավարկային քաղաքականության ընդլայնողական բնույթի մասին: Արդյունքում, փողի զանգվածը և փողի բազան կիսամյակի ընթացքում նվազել են համապատասխանաբար 7.9% և 14.3%-ով: Դրամավարկային քաղաքականության նման ընթացքն ունեցել է նաև տոկոսադրույքների նվազմանը նպաստելու ուղղվածություն, ինչի արդյունքում պետական պարտատոմսերի եկամտաբերությունը կիսամյակի ընթացքում նվազել է մոտ 3%-ով:

ՍՂԱՃԻ ՎԱՐՔԱԳԻԾԸ

Ընդհանուր միտումներ

2003 թվականի համար ՀՀ ԿԲ կողմից ծրագրվել է սղաճի մինչև 3% մակարդակ: Համաձայն դրամավարկային քաղաքականության ծրագրի՝ 2003 թվականի առաջին կիսամյակում գների մակարդակը պետք է աճեր 3.3%-ով՝ առաջին և երկրորդ եռամսյակներում՝ համապատասխանաբար 4.3% և -1.0% -ով:

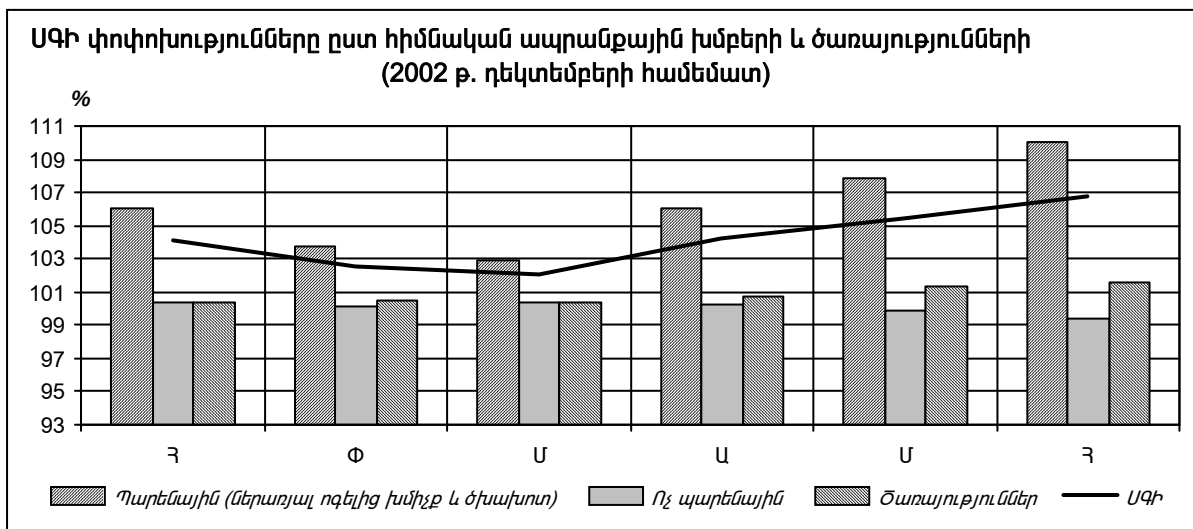
Առաջին կիսամյակի արդյունքներով արձանագրվել է 6.8% սղաճ, որը 3.5 տոկոսային կետով գերազանցել է ծրագրային մակարդակը: Ընդ որում, եթե առաջին եռամսյակում արձանագրվել է ծրագրվածից ավելի ցածր՝ 2.1% սղաճ, ապա երկրորդում այն կազմել է 4.7%՝ գերազանցելով ծրագրային մակարդակը: Սղաճի ծրագրային մակարդակի գերազանցումը, պայմանավորված էր ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին պահանջարկի աճի բարձր տեմպերով և գյուղատնտեսության սեզոնայնության գործոնով:

Մասնավորապես ներքին շուկայում հունիս ամսին, նախորդ ամսվա համեմատությամբ, գրանցվեց հացամթերքների գների մոտ 11.4% աճ, որն արդյունք էր միջազգային շուկաներում հացահատիկի գնի աճի: Մյուս կողմից, ինչպես նախորդ տարի, այս տարի ևս ուշացավ վեգետացիոն շրջանի սկիզբը՝ նպաստելով գյուղատնտեսական մթերքների գների բարձր մակարդակի պահպանմանը: Համեմատության համար նշենք, որ այս տարվա մայիսին, դեկտեմբերի համեմատությամբ, գրանցվեց 5.4% սղաճ, որը մոտ է նախորդ տարվա ցուցանիշին՝ 5.2%:

Սղաճն ըստ ապրանքների և ծառայությունների խմբերի, բնականոն սղաճ

2003 թ. սպառողական զամբյուղում փոքր-ինչ նվազել են «Պարենային ապրանքներ», «Ոգելից խմիչք և ծխախոտ» և «Ոչ պարենային ապրանքներ» ապրանքախմբերի տեսակարար կշիռները, իսկ «Ծառայություններ» ապրանքախմբի տեսակարար կշիռն ավելացումը պայմանավորվել է կրթության, հանգստի, հուղարկավորության, վարձույթի և այլ ծառայությունների տեսակարար կշիռների աճով:

2003 թ. առաջին կիսամյակի ընթացքում հանրապետությունում գրանցված 6.8% սղաճը պայմանավորվել է սպառողական զամբյուղի երեք հիմնական ապրանքախմբերից ամենամեծ տեսակարար կշիռ ունեցող՝ պարենային ապրանքների (ներառյալ ոգելից խմիչք և ծխախոտ) գների 10.0% աճով, ինչը նպաստել է սղաճի ցուցանիշի ձևավորմանը 6.6 տոկոսային կետով: Ծառայությունների սակագների փոփոխությունները սղաճի ցուցանիշի ձևավորմանը նպաստել են 0.3 տոկոսային կետով, իսկ ոչ պարենային ապրանքների գների փոփոխություններն այն նվազեցրել են 0.1 տոկոսային կետով:

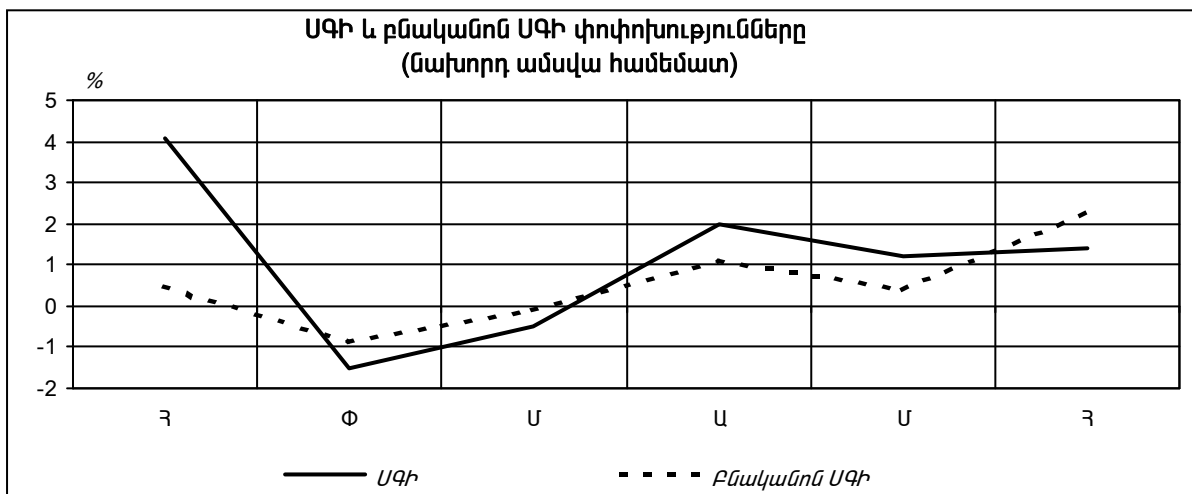
Պարենային ապրանքների (ներառյալ ոգելից խմիչք և ծխախոտ) գների 10.0% աճը մեծապես պայմանավորվել է հացամթերքի, ինչպես նաև մրգի և բանջարեղենի որոշ տեսակների նկատելի գնաճով: Մասնավորապես, բարձր և առաջին տեսակի հացը, բարձր և առաջին տեսակի ալյուրը նպաստել են պարենային ապրանքների (ներառյալ ոգելից խմիչք և ծխախոտ) սղաճին համապատասխանաբար 0.6, 0.7, 0.6 և 0.7 տոկոսային կետերով:

Միաժամանակ, 2003 թ. հունվար-հունիսին պարենային ապրանքների (ներառյալ ոգելից խմիչք և ծխախոտ) գները, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, աճել են 3.8 %-ով, ոչ պարենային ապրանքների գները՝ 2.9%-ով, իսկ ծառայությունների սակագները՝ 1.8 %-ով: 2003 թ. առաջին կիսամյակում ՍԳԻ-ն, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, աճել է 3.2%-ով, իսկ հունիսին, նախորդ տարվա նույն ամսվա համեմատ՝ 4.1%-ով:

Դրամավարկային քաղաքականության իրականացման տեսանկյունից նպատակահարմար է նաև գնահատել և ուսումնասիրել գների բնականոն փոփոխությունները: 2003 թ. առաջին կիսամյակում բնականոն սղաճը կազմել է 3.4%՝ սեզոնային ապրանքների գների՝ 39.2% և կարգավորվող ծառայությունների սակագների 0.3% աճի պայմաններում: Արդյունքում, 2002 թ. դեկտեմբերի համեմատությամբ գրանցված 6.8% սղաճի 2.73 տոկոսային կետն ապահովել է գների բնականոն աճը, 4.08 տոկոսային կետը՝ սեզոնային ապրանքների գների փոփոխությունները, իսկ 0.03 տոկոսային կետը՝ ծառայությունների՝ պետության կողմից կարգավորվող սակագների փոփոխությունները: Ընդ որում, եթե բնականոն սղաճից բացառենք հացամթերքի գների փոփոխության ազդեցությունը, ապա 2003 թ. առաջին կիսամյակում բնականոն սղաճը կկազմի 1.2%, այն դեպքում, երբ 2002թ. առաջին կիսամյակում այն կազմել է -0.2% (առանց հացամթերքի գների փոփոխության ազդեցությունը բացառելու):

Սեզոնային ապրանքների գների աճը տեղի է ունեցել հիմնականում մրգի և բանջարեղենի գների՝ համապատասխանաբար 60.1% և 29.0% աճի հաշվին:

2003 թ. առաջին վեց ամիսներին բնականոն սղաճը դրսևորել է բավականին տատանողական վարքագիծ, ինչը հիմնականում պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ բնականոն սղաճի հաշվարկում ընդգրկված «Ձու» և «Ձկնամթերք» ապրանքախմբերի գների փոփոխություններն ապահովել են փետրվար ամսվա գների անկման զգալի մասը, իսկ «Հացամթերք» և «Մսամթերք» ապրանքախմբերի գների փոփոխությունները՝ հունիս ամսվա գների աճի զգալի մասը:

Ներմուծման գներ

2001 թվականի առաջին կիսամյակում, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, ներմուծման դոլարային գների փոփոխությունը կազմել է -0.3 տոկոս, այդ թվում՝ սպառողական գների վրա ազդող ապրանքախմբերի (սպառողական ապրանքներ, հումք և բեռնափոխ) ներմուծման դոլարային գների փոփոխությունը կազմել է 3.7%:

Այս խմբի մեջ հիմնական աճը նկատվել է սպառողական ապրանքների ներմուծման գներում՝ 10.1 տոկոս: Ընդ որում, գործընկեր երկրների միջին կշռված սղաճը 2003 թվականի առաջին կիսամյակում կազմել է 6.2 տոկոս, ինչը զգալիորեն փոքր է 1996-2002 թվականների նույն ժամանակահատվածների միջին ցուցանիշից, որը կազմել է 12.7 տոկոս: Ի տարբերություն նախորդ տարիների՝ նկատվել է գործընկեր երկրների կշռված անվանական փոխարժեքի արժեքավորում 3.5 տոկոսով, մինչդեռ նախորդ տարիներին գրանցվել է 8.7 տոկոս միջին արժեզրկում: Վերոնշյալ արժեքավորման պատճառը միջազգային արժույթային շուկայում, նախորդ տարվա վերջից նկատվող, հիմնական արժույթների նկատմամբ ԱՄՆ դոլարի դիրքերի թուլացումն է: Այսպես, եվրոյի, շվեյցարական ֆրանկի և ֆուետ ստեռլինգի արժեքավորման ազդեցությունը սպառողական ապրանքների ներմուծման գների վրա կազմել է 4.6 տոկոսային կետ: Մյուս կողմից, ռուսական ռուբլու արժեզրկման տեմպերի նվազման ազդեցությունը 2003 թվականի առաջին կիսամյակում կազմել է ընդամենը -0.1 տոկոսային կետ՝ նախորդ տարվա -1.3 տոկոսային կետի փոխարեն:

Միջանկյալ սպառման ապրանքների (հումք, նյութեր) ներմուծման գների փոփոխությունը 2003 թվականի առաջին կիսամյակում կազմել է -1.8 տոկոս՝ պայմանավորված միջազգային ապրանքահումքային բորսաներում գրանցված գների նվազմամբ, որն ունի երկարաժամկետ միտում:

Նավթամթերքների գները պայմանավորվել են միջազգային քաղաքական գործոններով, որի պատճառով 2003 թվականի առաջին կիսամյակում, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, ներկրվող բենզինի գներն աճել են 4.5 տոկոսով:

Անվանական միջին փոխարժեքի փոփոխությունը 2003 թվականի առաջին կիսամյակում կազմել է 2.3 տոկոս, ինչի հետևանքով սպառողական ապրանքների գների վրա ազդեցություն ունեցող ներմուծված ապրանքների դրամային գներն աճել են 6.0 տոկոսով:

Գների այլ ինդեքսներ

ՀՀ-ում արտադրված ապրանքների և ծառայությունների գների մակարդակը բնութագրող ՀՆԱ դեֆլյատորը 2003 թ. հունվար - հունիսին, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, աճել է 3.1%-ով: Նման մակարդակի ձևավորմանը հիմնականում նպաստել են արդյունաբերական արտադրանքի գների՝ 8.9% և գյուղատնտեսական մթերքների գների 5.3% աճը: Գների ընդհանուր աճը տեղի է ունեցել վերջին երկու տարում շարունակվող եկամուտների, հետևաբար և սպառողական պահանջարկի աճի արդյունքում: Հաշվետու ժամանակահատվածում կարևորվել են նաև արտաքին և սեզոնայնության գործոնները: Մասնավորապես՝ արդյունաբերական արտադրանքի գների վրա էական ազդեցություն են ունեցել միջազգային շուկայում հացահատիկի գների աճը, իսկ գյուղատնտեսական մթերքների գների վարքագիծը որոշակիորեն պայմանավորվել է սեզոնայնության գործոնով: Կապիտալ շինարարության գների ինդեքսը, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ, աճել է ընդամենը 0.8%-ով:¹

Սղաճի տատանումների վիճակագրական վերլուծություն

Սպառողական գների ինդեքսի և առանձին ապրանքախմբերի ցուցանիշների տատանումներն ուսումնասիրվել են վիճակագրական վերլուծության մի քանի եղանակներով: Նախ՝ գնահատվել է տրենդի, սեզոնայնության և պատահականության տարրի ազդեցությունը ՍԳԻ տատանումների վրա: Այնուհետև դիտարկվել են ՍԳԻ և համապատասխան ապրանքախմբերի լայնքի ցուցանիշները: Վերջապես հաշվարկվել և համադրվել են ՍԳԻ ամսական թվային շարքերի միջին քառակուսային շեղումները:

Սպառողական գների ինդեքսի և սպառողական զամբյուղի առանձին ապրանքախմբերի գների ինդեքսների փոփոխությունների ուսումնասիրման և դրանց

¹ Մանրամասն ներկայացված է «Տնտեսության ճյուղային զարգացումները» բաժնում:

տատանումները պայմանավորող գործոնների բացահայտման նպատակով 2000 թվականի հուլիսից մինչև 2003 թ. հունիսն ընկած ժամանակահատվածի համար տարանջատվել և գնահատվել է վիճակագրության տեսության մեջ ընդունված երեք բաղադրատարրերի (տրենդի, սեզոնայնության և պատահական տարրի) ազդեցությունը²:

Տրենդի ազդեցությունը գների փոփոխությունների վրա գրեթե բոլոր ապրանքախմբերի մասով համեմատաբար փոքր է, ինչը նշանակում է, որ գների ամսական ինդեքսները տատանվել են որոշակի հաստատունի շուրջ: 1999 թ. հուլիս – 2002 թ. հունիս և 2000 թ. հուլիս - 2003 թ. հունիս ժամանակահատվածների վերլուծությունների արդյունքները ցույց են տալիս, որ 2000 թ. հուլիս - 2003 թ. հունիս ժամանակահատվածում գրեթե բոլոր ապրանքախմբերում, ինչպես նաև ՍԳԻ-ում, տրենդի տարրը նվազել է: Մյուս կողմից, այս ժամանակահատվածում սպառողական ապրանքների և ծառայությունների գների մակարդակների վրա պատահական և սեզոնային գործոնների ազդեցությունն ուժեղացել է: Մասնավորապես, տրենդի տարրը նվազել է հատկապես «Ոգելից խմիչք և ծխախոտ» (21.2%-ից՝ 2.0%), «Մշակույթի ապրանքներ և ծառայություններ» (26.8%-ից՝ 0.4%) և «Հագուստ և կոշիկներ» (34.5%-ից՝ 3.3%) ապրանքախմբերում, ինչպես նաև ՍԳԻ-ում (4.7%-ից՝ 1.9%): Տրենդի տարրը աճել է (12.2 տոկոսային կետով) միայն «Ոչ ոգելից խմիչքներ» ապրանքախմբում, որի գների ամսական ինդեքսներն ունեն աճի միտում:

Գների ամսական ինդեքսների տատանումները պայմանավորող բաղադրիչների տեսակարար կշիռները (2000 թ. հուլիս - 2003 թ. հունիս) (%)

	Տրենդ ³	Սեզոնայնություն	Պատահական տարր	Ընդամենը
ՍԳԻ	1.9	81.0	17.1	100.0
1. Հաց և հացամթերք	10.6	35.6	53.8	100.0
2. Մսամթերք և ձկնամթերք	0.2	62.1	37.7	100.0
3. Կաթնամթերք և յուղեր	1.3	84.1	14.6	100.0
4. Միրգ և բանջարեղեն	1.7	90.0	8.3	100.0
5. Այլ մթերքներ	12.7	32.6	54.7	100.0
6. Ոչ ոգելից խմիչք	15.4	37.4	47.2	100.0
7. Ոգելից խմիչք և ծխախոտ	2.0	46.7	51.3	100.0
8. Հագուստ և կոշիկներ	3.3	50.4	46.3	100.0
9. Բնակվարձ, էլեկտրաէներգիա, վառելիք	0.2	65.0	34.8	100.0
10. Տնային գույք	0.5	42.2	57.3	100.0
11. Բուժապաստարկում և դեղորայք	3.0	30.6	66.4	100.0
12. Տրանսպորտ և հաղորդակցություն	1.0	38.6	60.4	100.0
13. Հանգիստ, մշակույթի ապրանքներ և ծառայություններ	0.4	41.2	58.4	100.0
14. Այլ ապրանքներ և ծառայություններ	7.0	31.0	62.0	100.0

Մի շարք ապրանքախմբերի գների փոփոխություններում մեծացել է սեզոնային տատանումների ազդեցությունը: Ընդ որում, այն մշտապես իր ամենաբարձր արժեքն ընդունել է «Միրգ և բանջարեղեն» ապրանքախմբում և 83.6%-ից հասել 90.0%-ի: Սեզոնայնության բաղադրատարրը զգալիորեն աճել է նաև «Մսամթերք և ձկնամթերք» (39.8%-ից՝ 62.1%), «Կաթնամթերք և յուղեր» (73.6%-ից՝ 84.1%) և հատկապես «Հագուստ և կոշիկներ» (16.0%-ից՝ 50.1%) ապրանքախմբերում:

ՍԳԻ սեզոնային բաղադրատարրը համադրելով 1999-2002 թթ. իրականացված մման վերլուծության արդյունքների հետ՝ կարելի է նկատել, որ այն բարձրացել է 81.0%՝ նախորդ վերլուծության արդյունքում ստացված 74.3%-ի փոխարեն: Արդյունքում, նվազել է ՍԳԻ-ի և՛ տրենդի, և՛ պատահական բաղադրատարրի ազդեցությունը:

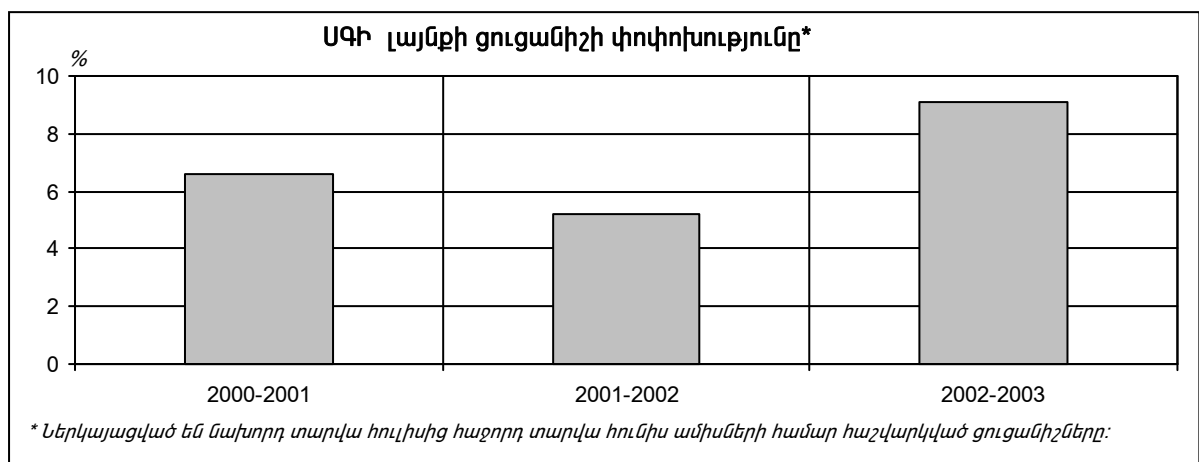
² Հաշվարկների մեթոդաբանությունը նկարագրվել է «Սղաճը Հայաստանի Հանրապետությունում. 1999 թ. 2-րդ կիսամյակ» պարբերականում:

³ 3-րդ, 10-րդ, 11-րդ և 13-րդ ապրանքախմբերի տրենդը նվազող է, իսկ մնացած ապրանքախմբերինը՝ աճող:

Սպառողական գների ինդեքսների տատանողականությունն ուսումնասիրվել է նաև որոշակի ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր ապրանքախմբի ամսական գների ինդեքսների առավելագույն և նվազագույն արժեքների տարբերության ցուցանիշի (լայնք) օգնությամբ: Համադրելով ստորև բերված աղյուսակի տվյալները՝ կարելի է եզրակացնել, որ բավականին բարձրացել է թե՛ ՍԳԻ-ի, թե՛ սպառողական զամբյուղի՝ մեծ տեսակարար կշիռ ունեցող հիմնական ապրանքախմբերի գների ինդեքսների լայնքի ցուցանիշը (բացառությամբ «Ոչ ոգելից խմիչք», «Ոգելից խմիչք և ծխախոտ», «Տրանսպորտ և հաղորդակցություն», «Տնային զույք» ապրանքախմբերի): Այսինքն, վերջին 12 ամիսներին դրսևորվել է սղաճի ամսական ցուցանիշների համեմատաբար բարձր տատանողականություն:

Գների ամսական ինդեքսների առավելագույն և նվազագույն մակարդակների տարբերությունները		
	2001 թ. հուլիս - 2002 թ. հունիս	2002 թ. հուլիս - 2003 թ. հունիս
ՍԳԻ	5.2	9.1
1. Հաց և հացամթերք	0.5	12.0
2. Սաճմթերք և ձկնամթերք	12.7	18.0
3. Կաթնամթերք և յուղեր	2.5	3.0
4. Միժգ և բանջարեղեն	48.6	66.6
5. Այլ մթերքներ	5.3	13.8
6. Ոչ ոգելից խմիչք	2.6	0.8
7. Ոգելից խմիչք և ծխախոտ	6.3	1.0
8. Հագուստ և կոշիկեղեն	2.0	3.1
9. Բնակվարձ, էլեկտրաէներգիա, վառելիք	1.1	1.8
10. Տնային զույք	2.1	0.5
11. Բուժսպասարկում և դեղորայք	1.5	1.3
12. Տրանսպորտ և հաղորդակցություն	3.8	2.7
14. Հանգիստ, կրթական և մշակույթի ապրանքներ	1.8	1.2
14. Այլ ապրանքներ և ծառայություններ	0.4	0.9

2003 թ. առաջին կիսամյակում սղաճի ամսական ցուցանիշների միջին քառակուսային շեղումը կազմել է 1.98՝ 2002 թ. առաջին կիսամյակի 1.54-ի փոխարեն, որը ևս վկայում է 2003 թ. առաջին կիսամյակի սղաճի համեմատաբար բարձր տատանողականության մասին:

Սղաճը ԱՊՀ երկրներում

Ըստ ԱՊՀ միջպետական վիճակագրական կոմիտեի հրապարակած տվյալների՝ 2003 թ. առաջին կիսամյակում ԱՊՀ երկրների զգալի մասում նկատվել է սպառողական գների աճի տեմպերի նվազում՝ ազգային արժույթների փոխարժեքների մակարդակ-

ների հարաբերական կայունության, փողի ագրեգատների և անվանական աշխատավարձերի աճի պայմաններում:

ԱՊՀ մյուս երկրների համեմատ, ՍԳԻ ամենացածր մակարդակը գրանցվել է Ադրբեջանում, իսկ ամենաբարձրը՝ Բելառուսում՝ նախորդ տարվա դեկտեմբերի նկատմամբ համապատասխանաբար կազմելով 100.5 և 114.5%:

ԱՊՀ երկրների սպառողական գների ինդեքսները (%)					
	Նախորդ տարվա համեմատ *			2003 թ. հունվար-հունիսը 2002 թ. հունվար-հունիսի համեմատ	2003 թ. հունիսը 2002 թ. դեկտեմբերի համեմատ
	2000	2001	2002		
Հայաստան	99.2	103.1	101.1	103.2	106.8
Ադրբեջան	101.8	101.5	102.8	102.1	100.5
Վրաստան	104.0	104.7	105.6	103.6	102.4
Բելառուս	269.0	161.1	142.6	129.4	114.5
Ղազախստան	113.2	108.4	105.9	106.7	102.3
Ղրղզստան	118.7	106.9	102.1	103.1	102.5
Մոլդովա	131.0	109.6	105.2	107.4	107.8
Ռուսաստան	120.8	118.6	115.1	-	107.9
Տաջիկստան	124.0	136.5	110.2	117.0	108.2
Ուկրաինա	128.2	112.0	100.8	103.3	104.6

* Դեկտեմբերը՝ նախորդ տարվա դեկտեմբերի համեմատ:

ԱՊՀ որոշ երկրների 2000 թ. հուլիսից մինչև 2003 թ. հունիսն ընկած ժամանակահատվածում սպառողական գների ինդեքսների միտումների հիման վրա հաշվարկվել են մի շարք վիճակագրական ցուցանիշներ, որոնք բնութագրում են գների փոփոխությունների տատանողականությունը և բաշխվածությունը:

2000 թ. հուլիսից մինչև 2003 թ. հունիսը ԱՊՀ երկրների ՍԳԻ-ների (նախորդ ամսվա համեմատ) հիման վրա հաշվարկված մի քանի վիճակագրական բնութագրիչներ				
	Միջին երկրաչափական	Լայնք (առավելագույն՝ հանած նվազագույն)	Տատանումների գործակից (%)	Ասիմետրիայի գործակից
Հայաստան	100.3	9.6	2.0	-0.1
Ադրբեջան	100.2	1.9	0.5	-0.8
Վրաստան	100.5	4.4	1.0	-0.5
Բելառուս	103.1	6.0	1.5	0.5
Ղազախստան	100.6	1.8	0.4	0.3
Ղրղզստան	100.5	11.4	1.8	2.8
Մոլդովա	100.7	5.3	1.1	-1.8
Ռուսաստան	101.3	3.1	0.7	0.3
Տաջիկստան	101.8	13.3	2.7	2.2
Ուկրաինա	100.4	4.4	1.0	-0.5

Միջին երկրաչափական ցուցանիշը բնութագրում է տվյալ ժամանակահատվածում գրանցված միջին ամսական սղաճը. համեմատաբար բարձր մակարդակ է գրանցվել Բելառուսում, Տաջիկստանում և Ռուսաստանում:

ԱՊՀ երկրներում ՍԳԻ տատանումների գործակիցները համեմատաբար փոքր են և վկայում են այն մասին, որ սպառողական գների ինդեքսները տատանվում են իրենց միջին արժեքին մոտ: Այնուամենայնիվ տատանումների գործակցի ամենաբարձր ցուցանիշները գրանցվել են Տաջիկստանում և Հայաստանում, ինչը հիմնականում պայմանավորված է Տաջիկստանի դեպքում՝ բարձր տատանողականությամբ, Հայաստանի դեպքում՝ ՍԳԻ բարձր սեզոնայնությամբ:

Ասիմետրիայի գործակիցը ցույց է տալիս, թե ինչքանով են թվային շարքի անդամները սիմետրիկ իրենց միջինի նկատմամբ: Ընդ որում, գործակցի դրական մեծությունը վկայում է, որ տվյալ ժամանակահատվածում ամսական

սպառողական գների ինդեքսների մեծամասնությունը բարձր է միջին արժեքից: Այսպես, ասիմետրիայի ամենաբարձր դրական մակարդակները գրանցվել են Ղրղզստանում և Տաջիկստանում:

Միևնույն ժամանակ, ինչպես ցույց են տալիս ՍԳԻ-ների ժամանակային շարքերի երեք բաղադրատարրերի (տրենդի, սեզոնայնության և պատահական տարրի) վերլուծության արդյունքները, Տաջիկստանում, Մոլդովայում և Վրաստանում բավականին մեծ է պատահական տարրի ազդեցությունը (համապատասխանաբար 61.8, 43.7 և 42.0%): Նշենք նաև, որ Հայաստանում, Ադրբեջանում և Ռուսաստանում զգալի է գների սեզոնային տատանումների ազդեցությունը (համապատասխանաբար 81.3, 80.2 և 76.1%):

ԱՊՀ երկրների միջպետական վիճակագրական կոմիտեի տվյալներով՝ 2003թ. հունվար-մայիսին ԱՊՀ երկրների ՀՆԱ-ն իրական արտադրությամբ, նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատ, աճել է միջինը 7%-ով: Հունվար-հունիս ամիսներին ՀՆԱ համեմատաբար բարձր իրական աճ է գրանցվել Հայաստանում (14.8%), Ադրբեջանում (10.1%) և Տաջիկստանում (8.6%): Միաժամանակ որոշ երկրներում արդյունաբերական արտադրանքի բարձր իրական աճ է գրանցվել (Հայաստանում՝ 18.6%, Մոլդովայում (18.1%), Ուկրաինայում (12.4%) և Տաջիկստանում (11.7%):

Այսպիսով, կարելի է առձանագրել, որ Հայաստանում սղաճի մակարդակը մյուս ԱՊՀ երկրների համեմատ ցածր է: Չնայած դրան ՍԳԻ տատանողականությունը ԱՊՀ մյուս երկրների համեմատ բավականին բարձր է, ինչը պայմանավորված է ինչպես սպառողական զանբյուղում սեզոնային ապրանքների բարձր տեսակարար կշռով, այնպես էլ դրանց սեզոնայնությամբ: Հատկանշական է նաև, որ վերջին երեք տարիներին Հայաստանի տնտեսական աճը գերազանցել է ԱՊՀ երկրների միջին տարեկան տնտեսական աճի ցուցանիշի մակարդակը:

ՀԱՄԱԽԱՌՆ ՊԱՅԱՆՋԱՐԿԸ ՊԱՅՄԱՆԱՎՈՐՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐ

Դրամավարկային քաղաքականություն

Համաձայն 2003 թ. դրամավարկային քաղաքականության ծրագրի հիմնական դրույթների, առաջին կիսամյակի ընթացքում նախատեսվում էր ապահովել 3.3% սղաճ՝ տարեկան մինչև 3% նպատակային ցուցանիշին հասնելու համար: Ընդ որում, սղաճի եռամսյակային սցենարի հիմքում այս տարի ևս դրվել էր գների տատանումների՝ նախորդ տարիներին դրսևորված սեզոնայնությունը (բացառությամբ 2002 թ. առանձնահատկությունը): Ի լրումն դրան, հաշվի էր առնվել նաև գների վրա նախորդ տարվա վերջին փողի ագրեգատների զգալի աճի լազային ազդեցությունը, ինչով պայմանավորված առավել բարձր սղաճ էր նախատեսվել առաջին եռամսյակում՝ 4.3%, որը որոշ չափով մեղմվելու էր երկրորդ եռամսյակում ակնկալվող դեֆլացիոն դրսևորումներով:

Առաջին կիսամյակում ծրագրային մակարդակը զգալի գերազանցած տնտեսական աճի պայմաններում փողի ագրեգատների ձևավորված փաստացի մակարդակները գրեթե համընկել են ակնկալվող ցուցանիշներին: Դա պայմանավորված էր նրանով, որ նախորդ տարվա չորրորդ եռամսյակում, և հատկապես դեկտեմբերի վերջին, դիտվել էր փողի ագրեգատների աննախադեպ մեծ աճ՝ պայմանավորված պետբյուջեի մեծածավալ արտարժույթային միջոցների փոխարկմամբ և ծախսմամբ: Ելնելով այս իրավիճակից՝ ՀՀ ԿԲ-ն 2003 թ. առաջին կեսին նախատեսել էր փողի առաջարկի աստիճանական կրճատում՝ ֆինանսական շուկայում գնային կտրուկ տատանումներից խուսափելու համար և ակնկալելով փողի առաջարկի ու պահանջարկի միջև որոշակի ճեղքվածքի առկայություն:

Տարվա առաջին կեսին գրանցված բարձր տնտեսական աճը, մեծացնելով փողի նկատմամբ պահանջարկը, էապես նվազեցրել է փողի պահանջարկի և առաջարկի միջև ծրագրված ճեղքվածքը: Կիսամյակի կտրվածքով արձանագրվել է ժամանակաշրջանի վերջի դրությամբ փողի զանգվածի՝ 4.2%, դրամային զանգվածի՝ 8.1% և փողի բազայի 14.3% նվազում, իսկ միջին ցուցանիշներն աճել են համապատասխանաբար 2.3%, 6.2% և 5.2%-ով: Ընդ որում, ժամանակաշրջանի վերջի դրությամբ միջին ցուցանիշների միտումների տարբերությունը նույնպես պայմանավորված է նախորդ տարվա վերջին փողի ագրեգատների կտրուկ թռիչքով:

Զնայած ծրագրվածի համեմատ փողի պահանջարկի ավելացմանը, ԿԲ կողմից փողի առաջարկի կառավարումը հանգեցրել է առաջին կիսամյակում դրամային զանգվածի շրջապտույտի արագության նվազման բարձր տեմպերի՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատությամբ 13.5% (նախորդ երկու տարվա ընթացքում նվազել է միջին հաշվով 9%-ով): Նույն միտումներն են դրսևորվել նաև փողի զանգվածի շրջապտույտի արագության վարքագծում, այն տարբերությամբ, որ այստեղ գումարվել է ևս մեկ գործոն: Դա այս տարվա սկզբին կատարված վիճակագրական ճշգրտումն է, որի արդյունքում դրամավարկային ամփոփ ցուցանիշների հաշվարկից հանվել են ժամանակավոր ադմինիստրացիայի պայմաններում գործող բանկի տվյալները: Այն անդրադարձել է միայն միջինացված ցուցանիշների՝ միջին եռամսյակային փողի զանգվածի, փողի շրջապտույտի արագության, փողի բազմարկիչի, միտումների վրա և աննշան ազդեցություն ունեցել դրանց դրամային մասի վարքագծում, քանի որ զտված տվյալներում գերակշռում են արտարժույթային միջոցները: Նախորդ տարվա վերջի համեմատությամբ միտումները համադրելի են, որովհետև վերահաշվարկվել են նաև 2003 թվականի փոփոխությունների հաշվարկման բազա հանդիսացող 2002 թվականի դեկտեմբերի ցուցանիշները:

Ինչպես և սպասվում էր, առաջին կիսամյակում փողի պահանջարկի կառուցվածքում դրսևորվել է շրջանառության մեջ գտնվող կանխիկ դրամի մեծածավալ նվազում՝ 13.6% կամ ավելի քան 12.1 մլրդ դրամ, ինչն էլ պայմանավորել է փողի

և դրամային զանգվածների վերոնշյալ կրճատումը: Կանխիկ իրացվելիության կրճատումը, բացի բնականոն սեզոնայնությունից, կրել է նաև նախորդ տարվա վերջին 33 կառավարության մեծածավալ կանխիկ ծախսումների ազդեցությունը, որոնք տարեսկզբին դրսևորվել են արտարժույթի նկատմամբ պահանջարկի համեմատաբար մեծ աճով (ԿԲ ինտերվենցիաները կազմել են շուրջ 21.0 մլրդ դրամ): Կանխիկի կրճատմանը նպաստել են նաև տնտեսվարող սուբյեկտների կողմից նախկինում վերցված վարկերի մարումները:

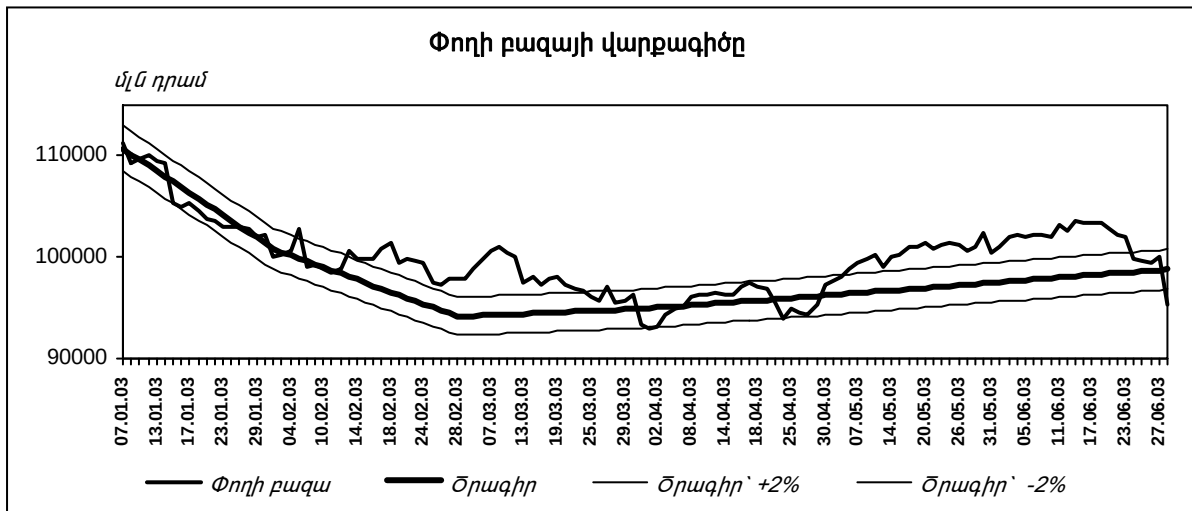
Կանխիկի կրճատմանը զուգընթաց արձանագրվել է ավանդների 3.7 մլրդ դրամի աճ, ինչը գրեթե հավասարաչափ բաշխվել է դրամային և արտարժույթային ավանդների միջև: Ընդ որում, ըստ ժամկետայնության դիտվել են հակառակ միտումները. ցպահանջ ավանդները (հատկապես դրամով) նվազել են 1.5 մլրդ դրամով, իսկ ժամկետային ավանդները՝ աճել 5.8 մլրդ դրամով, այդ թվում՝ 4.1 մլրդ դրամը բաժին է ընկել դրամային ավանդներին: Դա կարելի է բացատրել մի կողմից՝ վերջին տարիների բարձր տնտեսական աճի պայմաններում տնտեսվարող սուբյեկտների և բնակչության կողմից տնօրինվող եկամուտների, հետևաբար և խնայողությունների աճով, որոնք ներդրվել են բանկային համակարգում:

Դրամային բազմարկչի կիսամյակային վարքագիծը նույնպես համընկել է ծրագրված աճի միտումներին. այն նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի նկատմամբ՝ աճել է 5.0%-ով, նախորդ տարվա չորրորդ եռամսյակի միջին ցուցանիշի համեմատությամբ՝ 1%-ով: Ազդեցության հիմնական գործոնն ավանդների աճն է, որը, սակայն, ցածր է եղել ծրագրված աճի տեմպերից՝ պայմանավորելով նաև դրամային բազմարկչի՝ ծրագրվածից ցածր աճի տեմպերը: Փողի բազմարկիչը, ընդհակառակը, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ նվազել է 3.5%-ով, քանի որ մեծ է եղել վիճակագրական ճշգրտման ազդեցությունը:

Ինչպես վերը նշվել է, թեև կիսամյակի արդյունքներով ԿԲ-ին հաջողվել է ապահովել փողի բազայի ծրագրված մակարդակը (եթե չհաշվենք հունիսի վերջի կտրուկ անկումը), այնուհանդերձ, տարվա առաջին կեսին 33 ԿԲ կողմից փողի բազայի կառավարումն ուղեկցվել է մի շարք խնդիրներով: Մասնավորապես.

- Հարկաբյուջետային քաղաքականության հետ դրամավարկային քաղաքականության կոորդինացման բնագավառի խնդիրներից նշենք ԿԲ-ում Գանձապետարանի միասնական հաշվի մնացորդի բարձր մակարդակն ու դրա ծախսման անորոշությունը հատկապես ապրիլին՝ ԿԲ-5-ի (SAC) հերթական մասնաբաժնի ստացումից հետո: Գիշտ է, միասնական հաշվում կուտակումները և դրանց պահպանումը հիմնականում փոխարինել են ԿԲ ներքաշող գործիքների կիրառմանը, սակայն մյուս կողմից էապես խոչընդոտել են ԿԲ կողմից սահուն դրամավարկային քաղաքականության իրագործմանը, քանի որ մշտապես առկա է եղել այն անորոշությունը, որ դրանց հաշվին ցանկացած պահի կարող են իրականացվել մեծածավալ ծախսումներ:
- Իրացվելիության ավելցուկի բարձր մակարդակի պայմաններում ԿԲ համար կարևոր խնդիր էր դրա կրճատումը, այն դեպքում, երբ ԿԲ գործիքակազմում սահմանափակ էին ներքաշող գործիքների կիրառման հնարավորությունները: Վերջին տարիներին ԿԲ կողմից մեծածավալ արտարժույթային ներհոսքի ստերիլացմանն ուղղված դրամավարկային քաղաքականության իրականացման հետևանքով ԿԲ արժեթղթերի պորտֆելի մնացորդը հասել է 1.2 մլրդ դրամի: 33 ԿԲ-ի խնդիրն էր՝ կամ հիմնական ծանրությունը թողնել արտարժույթի վաճառքի գործիքի վրա, կամ համալրել գործիքակազմը ներքաշող գործիքով՝ ԿԲ արժեթղթերի թողարկմամբ, որն էլ մերժվում էր 33 ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության կողմից: Ընդ որում, որպես վերջինս այլընտրանք, բանակցություններ են սկսվել 33 զանձապետարանի հետ՝ պետարժեթղթերի թողարկման ծավալների մեծացման և այդ գումարները ԿԲ-ում ավանդադնելու ուղղությամբ:

Ստեղծված իրավիճակում փողի առաջարկը ԿԲ կողմից կառավարվել է բավականին տատանողական վարքագծով, և ժամանակահատվածի ավելի քան կեսում գերազանցել է տատանումների թույլատրելի միջակայքի վերին սահմանը:

Այդուհանդերձ, կիսամյակի ընթացքում փողի բազան նվազել է 15.9 մլրդ դրամով, որից միայն 4.0 մլրդ դրամը՝ հունիսի վերջին օրը: Ընդ որում, վերջին տարիների համեմատ առաջին կիսամյակի համար դա բավականին բարձր ցուցանիշ է (2002 թ.՝ 5.9 մլրդ, 2001 թ.՝ 5.7 մլրդ դրամ), ինչը պայմանավորվել է նախորդ տարվա վերջին փողի բազայի աճի աննախադեպ բարձր տեմպերով: Փողի բազայի կառուցվածքում նվազման գերակշիռ մասը բաժին է ընկել ԿԲ-ից դուրս գտնվող կանխիկին՝ 12.1 մլրդ դրամ, որն ուղեկցվել է նաև ԿԲ-ում բանկերի թղթակցային հաշիվների մնացորդի՝ 3.8 մլրդ դրամով կրճատմամբ: Վերջինս հիմնականում ամսվա վերջին օրվա հարկահավաքման գործընթացի հետևանք է, որը բացառելու դեպքում այն կարտահայտի կիսամյակային համեմատաբար կայուն վարքագիծ՝ մշտապես պահպանելով միջին օրական ավելցուկային իրացվելիության բարձր մակարդակ:

Չնայած մեծածավալ արտարժույթային ներհոսքին՝ Լինսի հիմնադրամի 13.3 մլրդ դրամի դրամաշնորհը, ԿԲՎ-5-ի հերթական մասնաբաժինը՝ 12.1 մլրդ դրամ, «Պարենային ապահովության ծրագրի» դրամաշնորհը՝ 1.0 մլրդ դրամ, ՀՀ ԿԲ ՋԱԱ-ն նվազել են շուրջ 1.2 մլրդ դրամով՝ պայմանավորված 6.0 մլրդ դրամի արտաքին պարտքի սպասարկմամբ, ԿԲ կողմից արտարժույթի շուկայում (առավելապես առաջին եռամյակում) իրականացված 14.7 մլրդ դրամին համարժեք արտարժույթի վաճառքի գործառնություններով և 6.0 մլրդ դրամին համարժեք այլ փոխարկումներով:

Կիսամյակի ընթացքում մեծածավալ կրճատում է արձանագրվել ՀՀ ԿԲ ՋՆԱ-ի գծով՝ 14.7 մլրդ դրամ, որը հիմնականում տեղի է ունեցել ԿԲ հանդեպ ՀՀ կառավարության զուտ պարտավորությունների ցուցանիշի նվազման (18.9 մլրդ դրամ) ազդեցությամբ՝ պայմանավորված Գանձապետարանի միասնական հաշվում մեծածավալ կուտակումներով և ԿԲ արժեթղթերի պոտֆելի մարումներով:

Բանկերի հետ փոխհարաբերությունները, բանկային համակարգում մշտապես առկա բարձր ավելցուկային պաշարների պարագայում, առավելապես ընթացել են բանկերի կողմից մշտական հնարավորության ավանդային գործիքից օգտվելու ակտիվ նախաձեռնություն ցուցաբերելու ուղղությամբ: Դրանք հատկապես մեծ ծավալների են հասել փետրվարին և հունիսին, երբ զուտ ներ է քաշվել՝ համապատասխանաբար 2.4 մլրդ և 1.6 մլրդ դրամի բանկային իրացվելիություն: Փետրվարին դուրս է գրվել նաև Արդշինբանկին տրամադրված համակարգային վարկը, որի հետևանքով բանկերի պարտավորությունները ԿԲ հանդեպ նվազել են 3.2 մլրդ դրամով: Միաժամանակ կիսամյակի ընթացքում «Վերականգնման վարկերի բանկի» (KfW) կողմից իրականացվող վարկավորման ծրագրի շրջանակներում բանկերին տրամադրվել է 900 մլն դրամի վարկ:

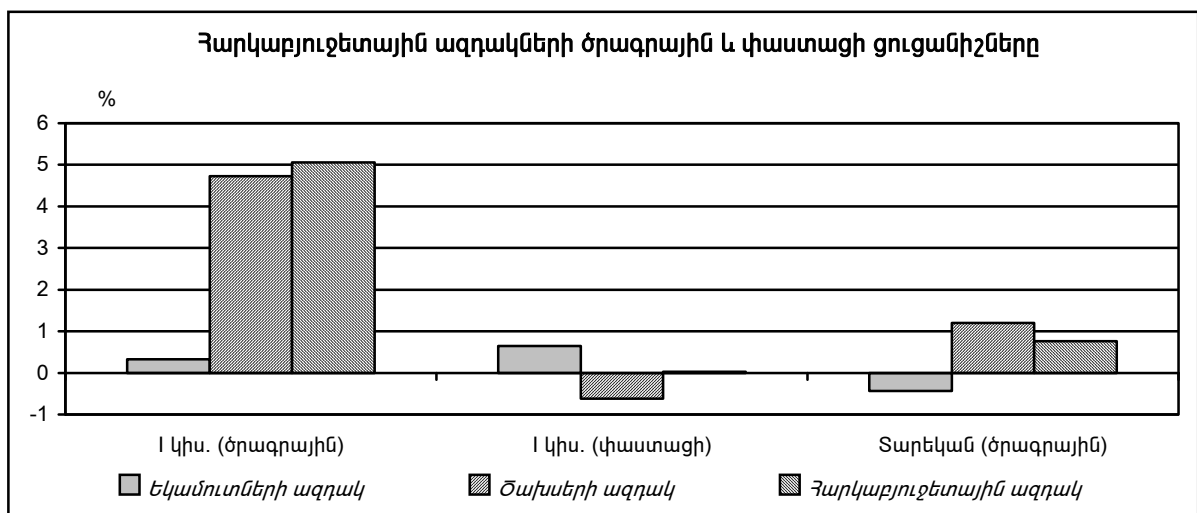
Առաջին կիսամյակի ընթացքում բանկային համակարգը մշտապես տնօրինել է իրացվելիության ավելցուկի բավականին բարձր մակարդակ՝ միջին ամսական 3.5 մլրդ դրամ (նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի 1.7 մլրդ դրամի

դիմաց), որի հետևանքով տարեսկզբից ֆինանսական շուկայում դիտվել են տոկոսադրույքների նվազման միտումներ: Մասնավորապես, ՊՊ առաջնային շուկայում մինչև 1 տարի ժամկետայնությամբ արժեթղթերի եկամտաբերությունը միջին տարեկան 15.6-ից իջել է 11.8%-ի, իսկ միջինժամկետ արժեկտրոնային պարտատոմսերինը՝ 19.7-ից 15.8%-ի: Այս միտումները համապատասխանաբար անդրադարձել են շուկայի մյուս հատվածների վրա: Ելնելով դրանից՝ ԿԲ-ն վերանայել է իր գործառնությունների տոկոսադրույքները: ռեպո համաձայնագրերինը՝ 13.5%-ից 10%, լոնբարդային վարկերինը՝ 28%-ից 20% և ավանդներինը՝ 6%-ից 5%:

Ամփոփելով՝ նշենք, որ, չնայած փողի առաջարկի նման մեծածավալ կրճատմանը, կիսամյակի ընթացքում գրանցվել է 6.8% սղաճ, ինչը 3.5 տոկոսային կետով գերազանցել է ծրագրված կիսամյակային ցուցանիշը: Սակայն, քանի որ, ըստ ԿԲ գնահատումների, այդ շեղումը պայմանավորվել է այնպիսի ժամանակավոր դրսևորումներով, ինչպիսիք են՝ հացի ու հացամթերքի գների աճը և գյուղատնտեսության վեգետացիոն շրջանի ուշացումը, որի ուղղությամբ մինչև տարեվերջ ակնկալվում են հակառակ դրսևորումներ, ԿԲ-ն էական ճշգրտումներ չի մտցրել իր քաղաքականության հիմնական ուղղություններում՝ իրատեսական համարելով տարեկան մինչև 3% սղաճի ապահովման խնդիրը: Դրամավարկային քաղաքականության իրականացման նման ընթացքը պայմանավորվել է նաև տնտեսությունում ձևավորված սպասումների գնահատականներով: Մասնավորապես, սղաճի բարձր մակարդակն ուղեկցվելով ֆինանսական շուկայում անվանական տոկոսադրույքների նվազմամբ, վկայում է տնտեսվարող սուբյեկտների կայուն և ոչ բարձր սղաճային սպասումների մասին:

Հարկաբյուջետային քաղաքականություն

Հարկային եկամուտների կատարման գործընթացում 2003 թ. առաջին ամիսներին դրսևորված դրական միտումները շարունակվել են նաև երկրորդ եռամսյակում, և առաջին կիսամյակն ամփոփվել է ծրագրված մակարդակի ապահովմամբ: Այդուհանդերձ, կիսամյակի ընթացքում ՀՆԱ-ի ծրագրվածից բարձր մակարդակի ձևավորման հետևանքով բյուջեի հարկային եկամուտների կշիռը ՀՆԱ-ում փոքր-ինչ զիջել է ծրագրված մակարդակը, և մինչև տարեվերջ ՀՆԱ աճի նման դինամիկայի շարունակման պայմաններում չի հաջողվի ապահովել հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշի տարեկան ծրագրված մակարդակը: Արձանագրվել է կիսամյակի համար ծրագրված ծախսերի թերի ֆինանսավորում, որը պայմանավորված էր նպատակային ծրագրերի, Լինսի հիմնադրամի դրամաշնորհների հաշվին իրականացվող ծախսերի, կուտակված պարտքերի մարումների նախատեսված ծավալների թերի կատարմամբ:

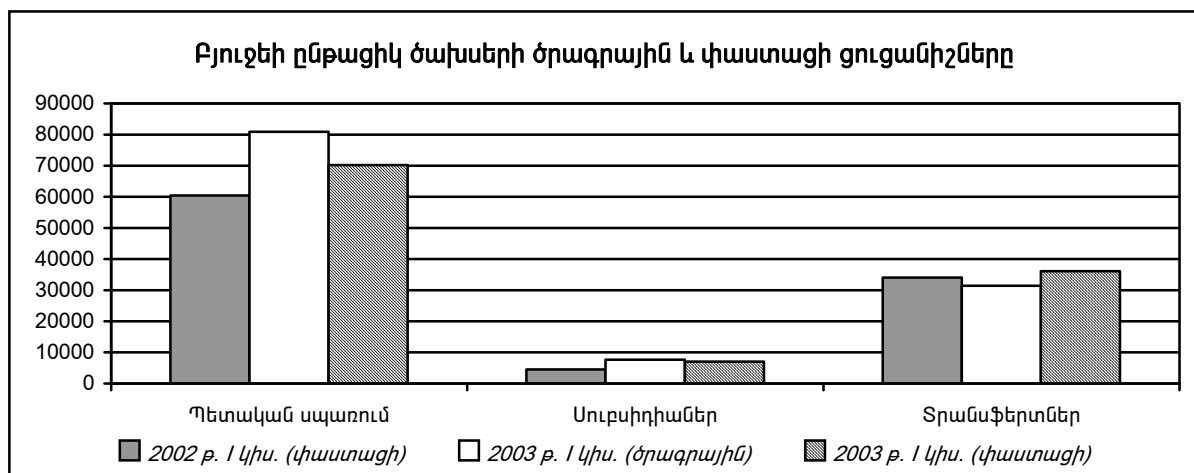

Կիսամյակի արդյունքում հարկաբյուջետային քաղաքականությունն ամբողջական պահանջարկի վրա ունեցել է գրեթե չեզոք (0.2% զսպողական) ազդեցություն: Այսպես, եկամուտների գծով գրանցվել է 0.7% ընդլայնողական, իսկ ծախսերի գծով՝ 0.9% զսպողական ազդակ:

Առաջին կիսամյակի ընթացքում համախմբված բյուջեի եկամուտներն ու դրամաշնորհները¹ աճել են 11.4%-ով և կազմել ՀՆԱ 27.5%-ը՝ նախորդ տարվա 29.2%-ի փոխարեն: Հարկային եկամուտներն աճել են 14.1%-ով՝ կազմելով ՀՆԱ 23.5%-ը (ծրագրված ՀՆԱ-ի պայմաններում այն կազմելու էր 24.7%-ը): Նշենք նաև, որ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածում հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշի գծով արձանագրվել էր 24.3%: Հարկային եկամուտների աճը պայմանավորված էր անուղղակի հարկերի՝ նախորդ տարվա համեմատությամբ 10.1% և ուղղակի հարկերի 18.6% աճով: Ընդ որում, հարկային եկամուտների կառուցվածքում փոքր-ինչ փոխվել են ուղղակի և անուղղակի հարկերի տեսակարար կշիռները. այն է՝ կիսամյակի ընթացքում ուղղակի հարկերը կազմել են հարկային եկամուտների 15.5%-ը՝ նախորդ տարվա 14.9%-ի փոխարեն, իսկ անուղղակի հարկերը 57.0%-ը՝ նախորդ տարվա 59.1%-ի փոխարեն: Հատկանշական է կիսամյակի ընթացքում արձանագրված եկամտահարկի 43.6%-ով աճն այն պարագայում, երբ այդ հարկատեսակի գծով վերջին մի քանի տարիներին հաջողվում էր ապահովել աճի զրոյական մակարդակ:

Կիսամյակի ընթացքում աճել են այլ հարկային մուտքերը, որոնք նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի հարկային եկամուտների 10.1%-ից այս տարվա նույն ժամանակահատվածում հասել են 15.9%-ի:

Հարկային եկամուտների ծրագրված համամասնությունների ապահովման գործընթացն ուղեկցվել է հարկերի հավաքագրման անհամաչափությամբ, որի հետևանքով ամսական ծրագրի կատարման ծանրությունն ընկել է վերջին մի քանի օրերի վրա: Բնականաբար այս պայմաններում զգալի միջոցներ են կուտակվել Գանձապետարանի միասնական հաշվում, ինչն էլ իր հերթին փողի բազայի կտրուկ տատանումների պատճառ է հանդիսացել: Հարկային եկամուտների հավաքագրման անհամաչափությունը կիսամյակի ընթացքում փոքր-ինչ հարթվել է և դրսևորվել հետևյալ կերպ. ամսվա վերջին երեք օրերին հավաքագրված հարկերը կազմել են ամսվա հարկերի 45%-ը, իսկ վերջին օրը հավաքագրված հարկերը՝ 30%-ը (նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածում վերջին երեք օրերին բաժին էր ընկնում ամսվա հարկերի 52%-ը, իսկ վերջին օրվան՝ 39%-ը):

Գանձապետարանի միասնական հաշվում կուտակված միջոցների միջին օրական մնացորդը կիսամյակի ընթացքում կազմել է 11.1 մլրդ դրամ, իսկ երկրորդ եռամսյակում Կառուցվածքային բարեփոխումների վարկի 12.0 մլրդ

¹ Տվյալները ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության նախնական հաշվետվությունից են, ներառում են նաև Լիմսի հիմնադրամից ստացված միջոցները:

դրամի ստացման պայմաններում (ապրիլի 18-ին) միասնական հաշվի միջին օրականը կազմել 15.6 մլրդ դրամ: Գանձապետարանի միջոցների մնացուկը կուտակումները, որոնք ամսվա վերջին օրերին ուղեկցվել են հարկերի մեծածավալ մուտքերով, ինչպես նաև Լիճսի դրամաշնորհների նախատեսված ծավալների վերաբերյալ ոչ բավարար տեղեկատվությունը մի շարք խնդիրներ են առաջացրել կիսամյակի փողի բազայի կառավարման գործընթացում:

Կիսամյակի ընթացքում բյուջեի ընդհանուր ծախսերը՝ ներառյալ Լիճսի հիմնադրամի միջոցները, նախորդ տարվա համեմատությամբ ավելացել են 10.9%-ով և կազմել ՀՆԱ 30.0%-ը՝ նախորդ տարվա 32.0%-ի փոխարեն: Բյուջեի ընդհանուր ծախսերի աճը՝ առանց զուտ վարկավորման, նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատությամբ կազմել է 19.7%: Կիսամյակում նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ արձանագրվել է ընթացիկ ծախսերի 14.7%-ի աճ, սակայն ծրագրի համեմատությամբ ապահովվել է 94%-ը:

Ընթացիկ ծախսերը կազմել են ՀՆԱ 23.2%-ը՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի 23.9%-ի փոխարեն, ինչը պայմանավորվել է ինչպես ՀՆԱ ծրագրվածից բարձր, այնպես էլ ծախսերի՝ ծրագրվածից ցածր մակարդակների ձևավորմամբ: Աճ է գրանցվել նաև պետական սպառման² գծով, երբ կիսամյակի ընթացքում այն կազմել է նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի 116.2%-ը: Շուրջ 54.3%-ով աճել են կիսամյակի ընթացքում տրված լրահատկացումները: Հետաքրքրական պատկեր է ձևավորվել նախորդ տարիներին կուտակված պարտքերի մարման գծով. արձանագրվել է տնտեսում, քանզի 12.5 մլրդ դրամ նախատեսված պարտքերից մարվել է մոտ 7.0 մլրդ դրամը, իսկ մնացած 5.5 մլրդ դրամի դիմաց պարտքային պարտավորություն չի եղել:

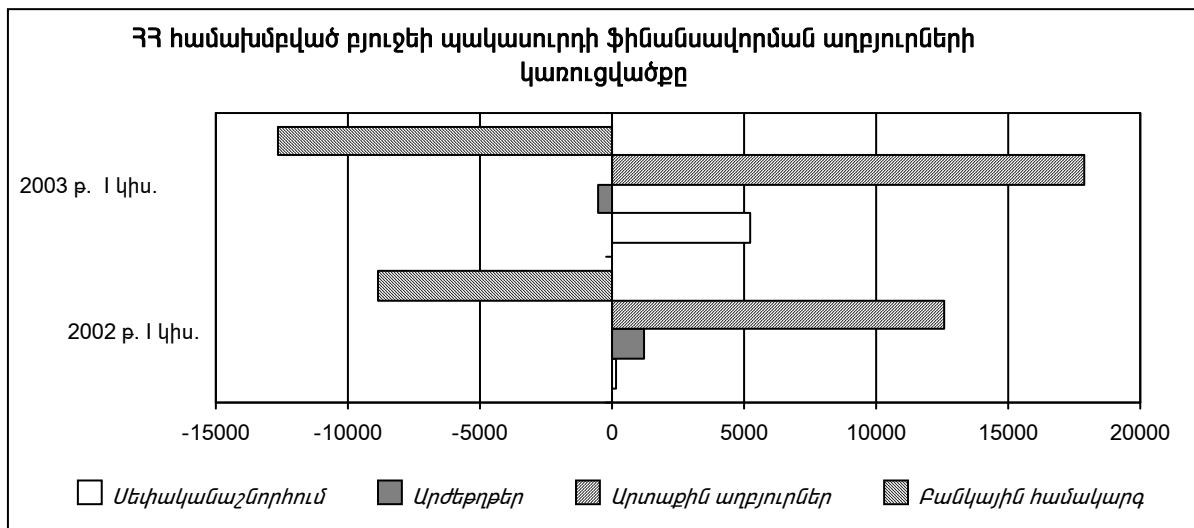
Կապիտալ ծախսերն առանց զուտ վարկավորման (ներառյալ Լիճսի հիմնադրամից ստացվող միջոցները), նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ, աճել են 42.5%-ով և կազմել ծրագրվածի 86%-ը: Նշված շեղումը պայմանավորված է արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող նպատակային ծրագրերի և Լիճսի դրամաշնորհների հաշվին կատարվող կապիտալ ծախսերի՝ նախատեսվածից զգալի թերֆինանսավորմամբ: Ինչ վերաբերում է վերջինիս կողմից սղաճի վրա թողած ազդեցությանը, ապա ԾԻԳ-երի հաշվին իրականացվող ծախսերի մեծ մասը ներկրվող ապրանքների և սարքավորումների տեսքով է, որը նույն ժամանակահատվածում ձևավորվող սղաճի վրա էական ազդեցություն չի թողնում: Նշենք նաև, որ կիսամյակի ընթացքում զուտ վարկավորում հոդվածի գծով ֆինանսավորումը շուրջ երեք անգամ փոքր էր նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածում արձանագրված ցուցանիշից:

Բյուջեի պակասուրդը³ կիսամյակի ընթացքում կազմել է ՀՆԱ 0.8%-ը՝ ծրագրված 6.6%-ի փոխարեն: Պատճառը ՀՀ կենտրոնական բանկի նկատմամբ ՀՀ կառավարության պարտավորությունների՝ 18.9 մլրդ դրամ նվազումն էր, որի մեծ մասը կապված էր Կառուցվածքային բարեփոխումների վարկի հեթական մասնաբաժնի ստացման և Գանձապետարանի միասնական հաշվում կուտակման հետ: Պետական արժեթղթերի տեղաբաշխումից ստացվող մուտքերի հաշվին ֆինանսավորվել է պակասուրդի ընդամենը 5.0%-ը կամ 0.2 մլրդ դրամ՝ կիսամյակի համար ծրագրված 0.6 մլրդ դրամի փոխարեն:

Արտաքին աղբյուրների հաշվին բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորումը կազմել է կիսամյակի համար ծրագրվածի 57.5%-ը, որը պայմանավորված էր վերը նշված ԾԻԳ-երի թերի ֆինանսավորմամբ: Արդյունքում, պակասուրդի արտաքին աղբյուրների 19.0 մլրդ դրամից 14.8 մլրդ դրամն ուղղվել է ներքին աղբյուրների մարմանը, իսկ մնացածը՝ պակասուրդի ֆինանսավորմանը: Առևտրային բանկերի կողմից պակասուրդի ֆինանսավորումը կիսամյակի ընթացքում կազմել է 4.8 մլրդ դրամ:

² Եթե սպառումը հաշվենք 2002 թվականի համեմատությամբ, այն է՝ նախորդ տարիների պարտքերի մարումը չհաշվենք սպառման ցուցանիշներում, ապա պետական սպառման աճը կկազմի 26%:

³ Բյուջեի կանխիկ պակասուրդի ցուցանիշը հաշվարկայինից պակաս է՝ կիսամյակի վիճակագրական շեղման՝ 8.5 մլրդ դրամի չափով: Ընդ որում, վիճակագրական շեղումն առաջացել է բյուջեի կանխիկ ծախսերի և ֆինանսավորման տարբերության հետևանքով:

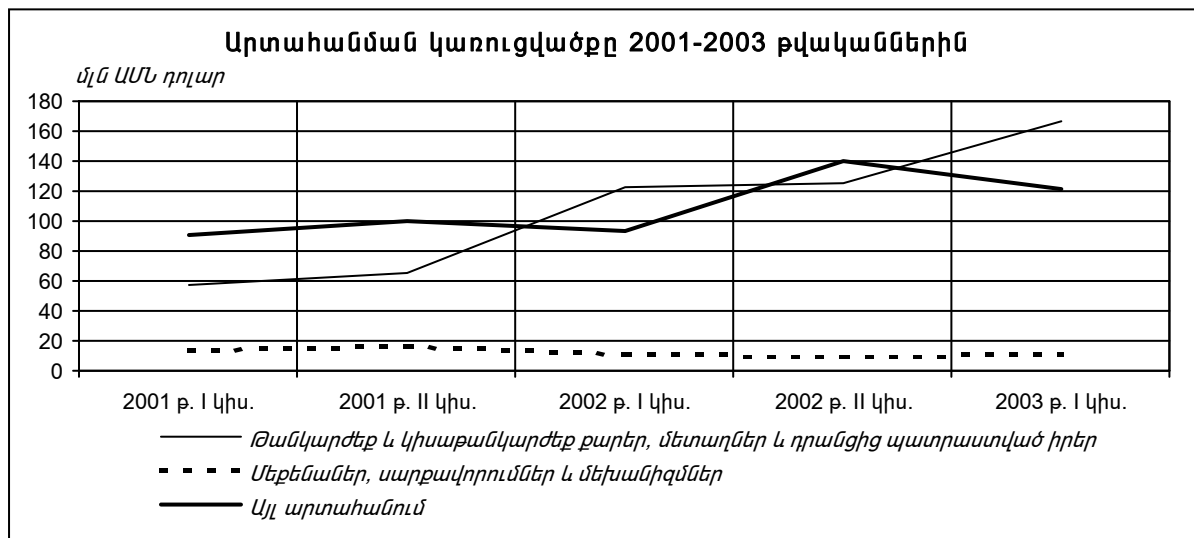

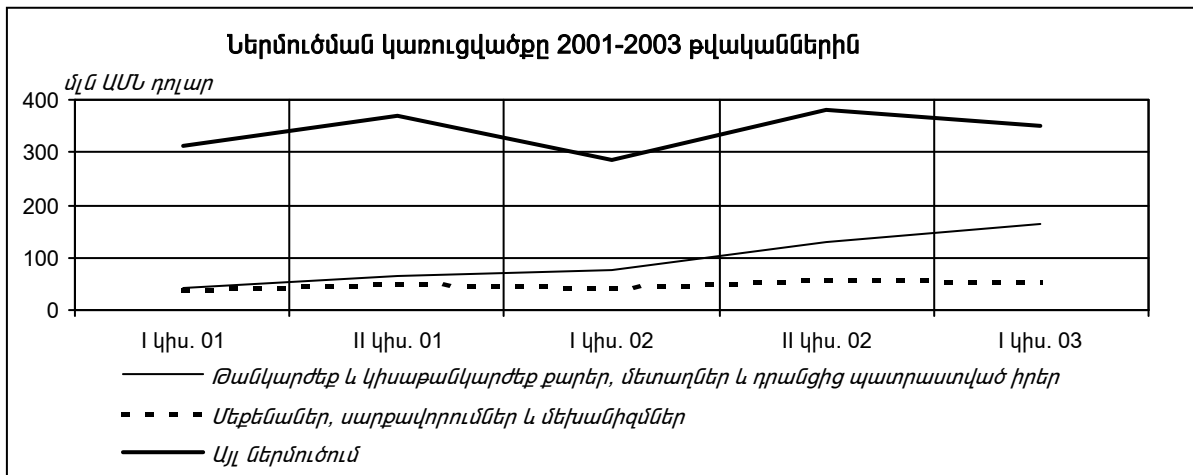
Չնայած առաջին կիսամյակում հարկաբյուջետային և դրամավարկային քաղաքականությունների բնագավառում սպասվող ֆինանսական հոսքերի անորոշությանը՝ պետական արժեթղթերի տեղաբաշխման գործընթացում արձանագրվել է տոկոսադրույքների նվազում և պարտքի ժամկետայնության երկարացում: Դա պայմանավորված էր նաև նրանով, որ բանկային համակարգում առկա էր իրացվելիության բավարար մակարդակ, իսկ ավելի հաճախ ավելցուկային իրացվելիության մակարդակը գերազանցում էր նախորդ տարիների ցուցանիշը երկուսից երեք անգամ:

Ինչ վերաբերում է երկրորդ կիսամյակի ամբողջական պահանջարկի և սղաճի վրա հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցությանը, ապա, ըստ հարկաբյուջետային ազդակի ցուցանիշների, ՀՀ կենտրոնական բանկի դրամավարկային քաղաքականության ծրագրով նախատեսված բյուջեի հոսքերի պայմաններում այն կլինի ընդլայնողական: Նշվածը հիմնականում կապահովվի Լինսի հիմնադրամի միջոցների ծախսային նախատեսված ծավալների ամբողջական կատարման հաշվին:

Արտաքին հատված

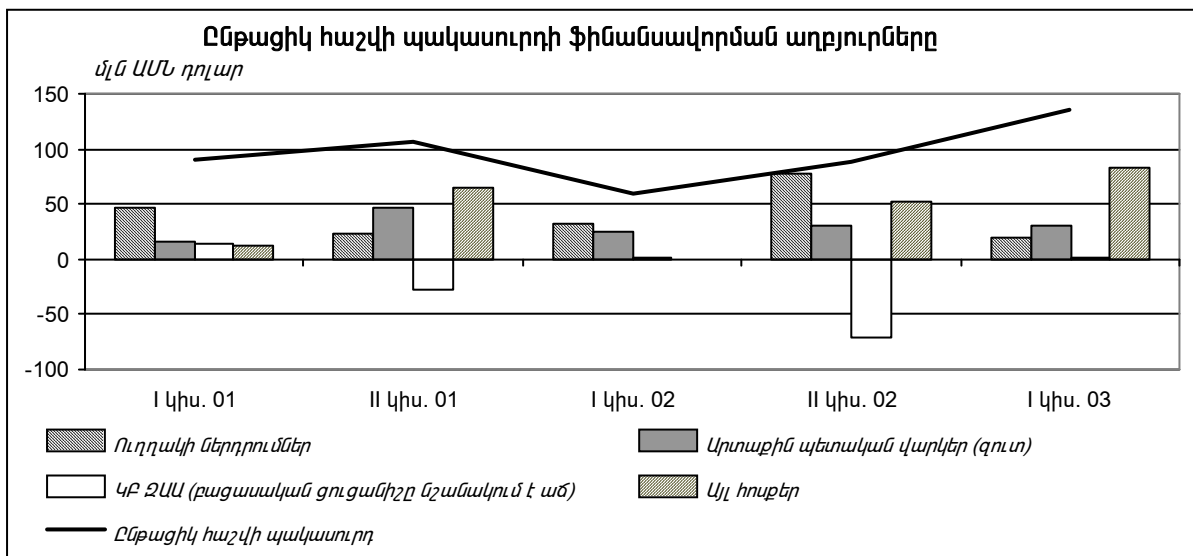
Նախորդ տարիներին Հայաստանում գրանցված բարձր տնտեսական աճի ազդեցությունն արտաքին հատվածի վրա առավել նկատելի դարձավ 2003 թ.: Ներքին տնտեսությունում եկամուտների բարձր աճով պայմանավորված համախառն պահանջարկի աճը հանգեցրեց ապրանքների ու ծառայությունների ներմուծման ծավալների աճի և առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդի խորացման:

Սղաճի վրա արտաքին հատվածի ազդեցությունը կարելի է գնահատել երկկողմանի: Դա պայմանավորված է նախևառաջ վճարային հաշվեկշռի ընթացիկ հաշվի պակասուրդի խորացմամբ, ինչպես նաև առկա պահանջարկի պայմաններում ներմուծման միջոցով ներքին տնտեսությունում լրացուցիչ առաջարկի ապահովվմամբ, որոնք մեղմել են սղաճի ավելի բարձր աճի տեմպերը: Բացի այդ, ընթացիկ հաշվի պակասուրդի խորացումը հանգեցրել է նաև տնօրինվող եկամտի ու ամբողջական պահանջարկի աճի տեմպերի կրճատմանը:

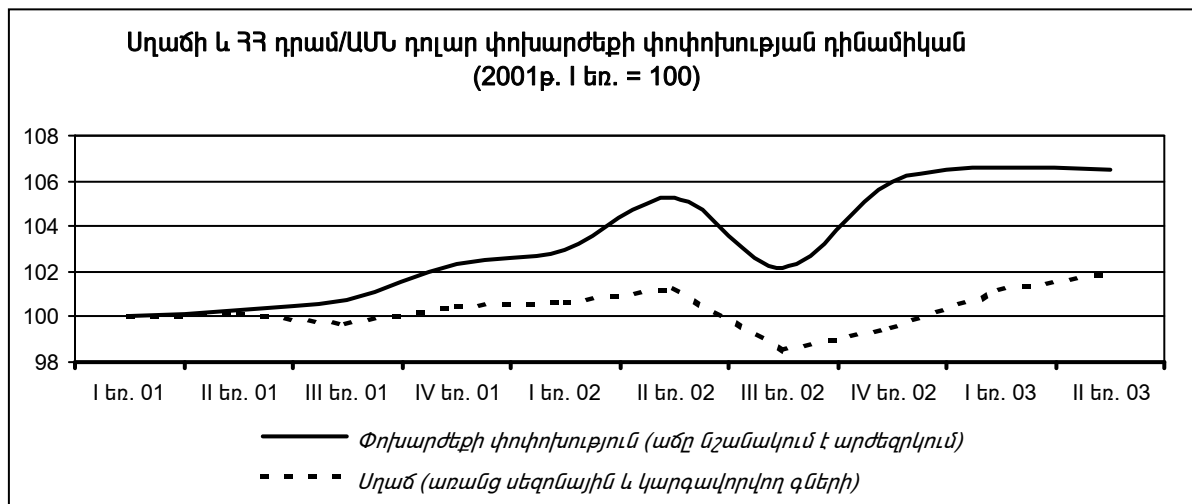
Մյուս կողմից՝ անվանական և իրական փոխարժեքներն ունեցել են արժեզրկման միտում և սղաճի վրա ունեցել ընդլայնողական ազդեցություն:

2003 թ. առաջին կիսամյակում, նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատությամբ առևտրային հաշվեկշիռը խորացել է շուրջ 109 մլն ԱՄՆ դոլարով (60%-ով) և կազմել 290 մլն ԱՄՆ դոլար: Չնայած արտահանման աճի բարձր տեմպին, այնուամենայնիվ ապրանքների ներմուծման աճը գերազանցել է արտահանման աճի տեմպը՝ հանգեցնելով առևտրային հաշվեկշռի բացասական մնացորդի էական խորացմանը: Արտահանման և ներմուծման աճի հիմնական պատճառը «Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, մետաղներ և դրանցից պատրաստված իրեր» ապրանքախմբին է, որի արտահանման և ներմուծման ծավալներն առաջին կիսամյակում աճել են համապատասխանաբար 42% և 135%-ով: Սղաճի վրա ազդեցության տեսանկյունից առավել նպատակահարմար է առևտրային հաշվեկշիռը դիտարկել առանց «Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, մետաղներ և դրանցից պատրաստված իրեր» ու «Սեբեմաներ, սարքավորումներ և մեխանիզմներ» ապրանքախմբերի: Առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդը, առանց վերոնշյալ ապրանքախմբերի, խորացել է 43 մլն ԱՄՆ դոլարով (22%-ով): Ընդ որում, ապրանքների ներմուծման կառուցվածքում ընդգրկված գրեթե բոլոր հոդվածներն առաջին կիսամյակում ունեցել են աճի միտում:

Ընթացիկ հաշվի պակասուրդը 2003թ. առաջին կիսամյակում խորացել է 77 մլն ԱՄՆ դոլարով (130%-ով) և կազմել 136 մլն ԱՄՆ դոլար: Ընթացիկ հաշվի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում կազմել է 15%: Ընթացիկ հաշվի վատացման հիմնական պատճառն առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդի խորացումն է: Բացի առևտրային հաշվեկշռից՝ ընթացիկ հաշվի մյուս հոդվածները դրական ազդեցություն են ունեցել ընթացիկ հաշվի վարքագծի վրա: Մասնավորապես, ծառայությունների հաշվեկշիռը լավացել է 3 մլն ԱՄՆ դոլարով: Եկամուտներ հոդվածը պահպանել է նախորդ տարվա մակարդակը, մինչդեռ ընթացիկ տրանսֆերտներն աճել են 7 մլն ԱՄՆ դոլարով:

Առաջին կիսամյակում ընթացիկ հաշվի 136 մլն ԱՄՆ դոլար պակասուրդը հիմնականում ֆինանսավորվել է արտաքին պետական վարկերի ու կապիտալ տրանսֆերտների միջոցով: Արտաքին պետական վարկերը ֆինանսավորել են ընթացիկ հաշվի շուրջ 25%-ը (34.0 մլն ԱՄՆ դոլար), իսկ կապիտալ տրանսֆերտները՝ 18%-ը (25 մլն ԱՄՆ դոլար): Ընթացիկ հաշվի պակասուրդի մնացած մասը ֆինանսավորվել է հիմնականում օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների և մասնավոր հատվածի միջոցների հաշվին: Նման ֆինանսական հոսքերի և ԿԲ գործառնությունների արդյունքում ԿԲ ԶԱԱ-ն նվազել են 2 մլն ԱՄՆ դոլարով:

Հայաստանում սղաճի վրա ազդեցության տեսանկյունից կարևոր նշանակություն ունի նաև անվանական փոխարժեքի վարքագիծը: Ընդ որում, դա նկատելի է ինչպես ներմուծվող ապրանքների գների միջոցով, այնպես էլ սղաճային սպասումների ձևավորման առումով: Վերը նշված ֆինանսական հոսքերի պայմաններում անվանական փոխարժեքը կիսամյակի ընթացքում ունեցել է համեմատաբար կայուն վարքագիծ: Առաջին կիսամյակում ՀՀ դրամ/ԱՄՆ դոլար միջին անվանական հաշվարկային փոխարժեքը կազմել է 586.5 դրամ՝ նախորդ կիսամյակի համեմատությամբ արժեզրկվելով 2.3%-ով: Այս առումով անվանական փոխարժեքի ազդեցությունը սղաճի վրա եղել է ընդլայնողական: Կենտրոնական բանկը կիսամյակի ընթացքում (հատկապես առաջին եռամսյակում) ակտիվորեն մասնակցել է միջբանկային արտարժութային շուկային: Փողի բազայի կառավարման նպատակով Կենտրոնական բանկը, որպես իրացվելիություն ներքաշող հիմնական գործիք, կիրառել է արտարժութային ինտերվենցիաները: Կիսամյակի ընթացքում Կենտրոնական բանկն իրականացրել է 25 մլն ԱՄՆ դոլարի վաճառք, որն իր հերթին ուղղվել է ընթացիկ հաշվի պակասուրդի ֆինանսավորմանը: Արդյունքում, ընթացիկ հաշվի նման պակասուրդի դեպքում անվանական փոխարժեքի վրա ճնշումներն առանձնապես խիստ չեն եղել:

Իրական փոխարժեքը կիսամյակի ընթացքում արժեզրկվել է 8.7%-ով՝ պայմանավորված Հայաստանի համեմատ գործընկեր երկրներում սղաճի բարձր մակարդակով: Հայաստանում միջին կիսամյակային սղաճը կազմել է 3.4%, մինչդեռ գործընկեր երկրների միջին կշռված սղաճը կազմել է 9.8%: ՀՀ դրամի անվանական արդյունավետ փոխարժեքն արժեզրկվել է 2.3%-ով:

Իրական հատված⁵

Առաջին կիսամյակի ընթացքում համախառն պահանջարկի աճն էապես պայմանավորել է ինչպես տնտեսական աճի՝ 14.8 %, այնպես էլ գների բարձր մակարդակի ձևավորումը:

Ծրագրային մակարդակների գերազանցում է արձանագրվել համախառն պահանջարկի բոլոր տարրերի գծով: Մասնավորապես, ներքին պահանջարկի փաստացի աճը կազմել 15.0%-՝ ծրագրված 9.0%-ի փոխարեն: Վերջինիս կազմում հատկանշական է մասնավոր սպառման նշանակալի և չնախատեսված աճը՝ 13.1%, որը և որշակիորեն պայմանավորել է սղաճի ծրագրային մակարդակի գերազանցումը: Հարկ է ընդգծել, որ մասնավոր սպառման բարձր աճի տեմպերին զուգահեռ արձանագրվել է մասնավոր ներդրումների համանման աճ՝ 13.5%:

Մասնավոր հատվածում ծախսումների աճի նման տեմպերի ձևավորումը արդյունք է 2001 թվականից սկսած և շարունակվող տնտեսական աճի՝ հետևաբար և եկամուտների աճի բարձր տեմպերի:

Ինչ վերաբերում է զուտ արտահանմանը, ապա այստեղ ևս արձանագրվել է ընդհանուր ապրանքաշրջանառության աճ: Ներմուծման և արտահանման ծավալներն իրական արտահայտությամբ աճել են համապատասխանաբար 39.9% և 27.9%-ով: Չնայած այն հանգամանքին, որ արտաքին ապրանքաշրջանառության ծավալներում մեծ կշիռ են կազմում թանկարժեք և կիսաթանկարժեք մետաղների հումքի ներմուծումը և դրանց գծով պատրաստի արտադրանքի արտահանումը, այդուհանդերձ ներմուծման ծավալների աճն առանց «Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, մետաղներ և դրանցից պատրաստված իրերի» կազմել է 21.3 %: Այս հանգամանքն իր հեթին վկայում է մասնավոր ծախսումների վրա վերջին երկու տարիներին արձանագրված եկամուտների աճի թողած ազդեցության մասին:

Ներքին պահանջարկի աճի ազդեցությունն էական է եղել նախևառաջ բարձր տնտեսական աճի ձևավորման գործընթացում: Մյուս կողմից այն նպաստել է ներմուծման՝ վերջին տարիների համեմատ առավել մեծ աճի տեմպի գրանցմանը, որն էլ որոշ չափով մեղմել է ներքին պահանջարկի գների մակարդակի վրա ունեցած ընդլայնողական ազդեցությունը:

Հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշների աճը (իրական արտահայտությամբ) 2003 թ. առաջին կիսամյակում		
Ցուցանիշներ	2002 թ. 1-ին կիսամյակի համեմատ, փաստացի (%)	2002 թ. 1-ին կիսամյակի համեմատ, ծրագրային (%)
Իրական ՀՆԱ	14.8	8.6
Ներքին պահանջարկ	15.0	9.0
Սպառում	14.0	6.5
Պետական	22.5	26.7
Մասնավոր	13.1	4.3
Կապիտալ ներդրումներ	21.5	24.9
Պետական	41.4	80.5
Մասնավոր	13.5	3.9
Ներմուծում	39.9	14.4
Արտահանում	27.9	18.2

ՀԱՄԱԽԱՌՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ՊԱՅՄԱՆԱՎՈՐՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐ

Տնտեսության ճյուղային զարգացումները¹

2003 թ. առաջին կիսամյակում համախառն ներքին արդյունքը իրական արտահայտությամբ աճել է 14.8%-ով: Տնտեսության չորս հիմնական ճյուղերից տնտեսական աճին առավելագույն չափով նպաստել է արդյունաբերությունը (4.9 տոկոսային կետ): Գրեթե հավասարաչափ են նպաստել ծառայությունների (4.1) և շինարարության (3.8) ճյուղերը: Գյուղատնտեսությանը բաժին է ընկել ընդամենը 0.5 տոկոսային կետ, որը օրինաչափ է տարվա առաջին կեսի համար:

Հաշվետու ժամանակահատվածում արձանագրվել են արդյունաբերության ճյուղի՝ նախորդ տարի ևս դիտված աճի բարձր տեմպեր: Մասնավորապես, առաջին վեց ամիսների արդյունքներով աճի տեմպը կազմել է 18.6 % (նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի ցուցանիշն է՝ 12.1%): Ինչ վերաբերում է ճյուղի կառուցվածքային զարգացումներին, ապա հարկ է նշել, որ այստեղ ևս պահպանվել են նախորդ տարվա միտումները, և ճյուղի աճի գերակշիռ մասը կրկին պատկանում է վերամշակող արդյունաբերությանը՝ 16.0%, որից մասնավորապես ադամանդագործության և ոսկերչական արտադրատեսակների արտադրությանը բաժին է ընկնում 2.7%-ը:

Ինչպես արդյունաբերական արտադրանքի թողարկման ծավալների, այնպես էլ դրանց գների աճը 2003 թվականի առաջին կիսամյակում ավելի բարձր է եղել, քան նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածում՝ 3.9%՝ 3.1%-ի փոխարեն: Վերջինս կարելի է օրինաչափ համարել մակրոմակարդակում գների համեմատական աճի համատեքստում, որը որոշակիորեն պայմանավորված է եկամուտների, հետևաբար և պահանջարկի աճով: Սակայն հաշվետու ժամանակահատվածում արդյունաբերական արտադրանքի գներն էականորեն կրել են արտաքին գործոնի՝ մասնավորապես հացահատիկի միջազգային գների թանկացման ազդեցությունը, որը մեր հանրապետությունում արտահայտվեց միայն հունիս ամսին:

Ինչպես նախորդ տարի, այս տարի ևս բնակլիմայական գործոնով պայմանավորված վեգետացիոն շրջանի հետաձգումը գյուղատնտեսության ոլորտում զսպեց ճյուղի թողարկման ծավալների աճը: Առաջին եռամսյակում, մինչև հիմնական վեգետացիոն շրջանի սկիզբը, արձանագրվեց գյուղատնտեսական մթերքների իրական ծավալների բավականին բարձր՝ 6.7 % իրական աճ: Սակայն երկրորդ եռամսյակում աճի տեմպն էականորեն ընկավ: Թեև 2003 թվականի առաջին հինգ ամիսների ընթացքում կատարված գարնանացանի աշխատանքները 1.7%-ով գերազանցեցին նախորդ տարվա ցուցանիշը, սակայն դրանց ծավալները կազմեցին 2001 թվականի հունվար-մայիս ամիսներին կատարված աշխատանքների մոտ 70%-ը: Արդյունքում, կիսամյակի արդյունքով գրանցվեց գյուղատնտեսական մթերքների իրական ծավալների 3.1%-ով աճ, որը, սակայն, նման անբարենպաստ բնակլիմայական պայմաններում կարելի է գնահատել որպես բավականին բարձր ցուցանիշ:

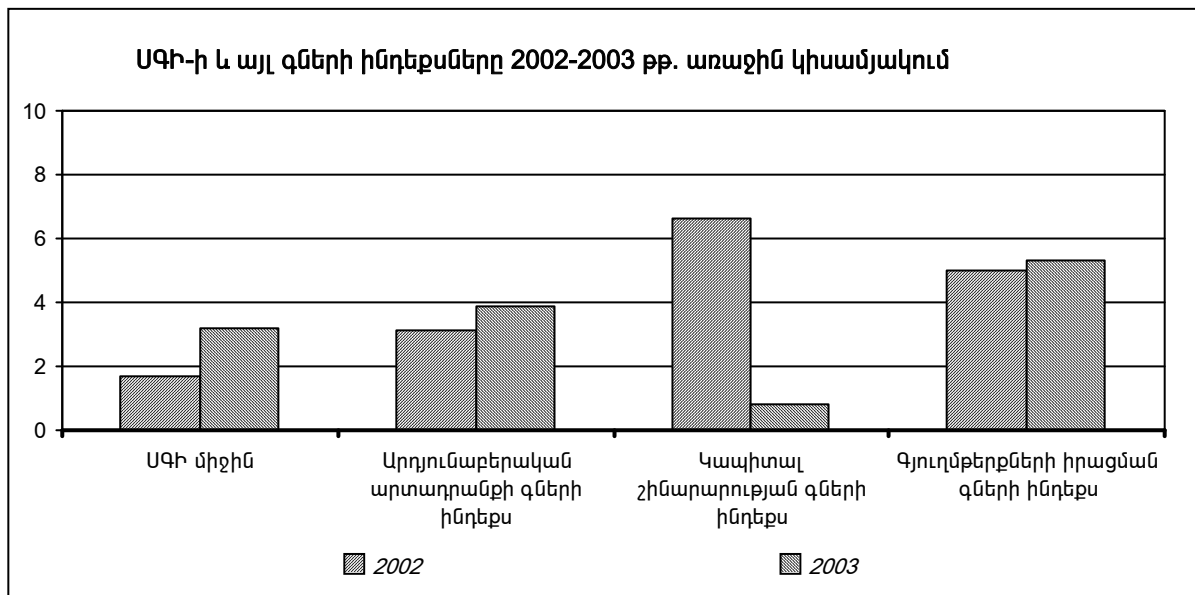
Սեզոնային ապրանքների՝ մասնավորապես մրգերի և բանջարեղենի բերքի հետաձգումն իր արտահայտությունը գտավ գյուղատնտեսական մթերքների գների վարքագծում: Մասնավորապես, հունիս ամսին արձանագրվեց գների աճ, և կիսամյակի արդյունքներով գյուղատնտեսական մթերքների գների դեֆլատորը կազմեց 105.3 %: Վերջինս գրեթե հավասարաչափ մասնակցեց սպառողական գների ինդեքսի և ՀՆԱ դեֆլատորի փաստացի մակարդակների ձևավորմանը:

Կապիտալ շինարարությունում շարունակվում է գրանցվել աճի բարձր տեմպեր. կիսամյակի արդյունքներով ծավալներն աճել են 45.4%-ով: Իրականացված շինարարության 63.6%-ը ֆինանսավորվել է մասնավոր հատվածի մի-

¹ Ծուցանիշները հաշվարկված են նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, եթե առանձին նշված չեն:

ջոցների հաշվին: Էական նշանակություն են ունեցել նաև Լինսի հիմնադրամի միջոցների հաշվին կատարված շինարարական աշխատանքները:

Ի տարբերություն տնտեսության մյուս ճյուղերի, որտեղ թողարկման ծավալների աճի բարձր տեմպերին զուգահեռ կիսամյակի ընթացքում արձանագրվել է նաև գների համեմատական աճ, այս ճյուղում գները գրեթե անփոփոխ են մնացել: Կապիտալ շինարարության գների ինդեքսը 2003 թվականի առաջին կիսամյակում կազմել է 100.8%: Դա բացատրվում է այն հանգամանքով, որ բացի արտաքին և սեզոնային գործոնների ազդեցությունից՝ տնտեսությունում գների ընդհանուր մակարդակի համեմատական աճը եկամուտների, հետևաբար և գլխավորապես սպառողական պահանջարկի աճի հետևանք է: Իսկ քանի որ կապիտալ շինարարության արդյունքը չի հանդիսանում սպառողական ապրանք, ուստի նրա գները չեն կարող դրսևորել եկամուտների կայուն աճին զուգահեռ վարքագիծ: Կապիտալ շինարարության արդյունքն ըստ նշանակության լինելով ներդրումային ապրանք՝ սպառողական ապրանքների համեմատ առավել կոշտ գներ ունի, հետևաբար ավելի հավանական է, որպեսզի դրսևորի պարբերաբար երկարաժամկետ ճշգրտմանը միտված վարքագիծ: Այս մեկնաբանությունը որոշակիորեն կարող է հիմնվել 2002 և 2003 թվականների առաջին կիսամյակների զարգացման համեմատական հետազոտության վրա:

Ինչպես նշվեց, հաշվետու ժամանակահատվածում շինարարության գները գրեթե չեն փոփոխվել, այն դեպքում, երբ տնտեսության մյուս բոլոր ճյուղերում արձանագրվել է գների աճ: Իսկ 2002 թվականի առաջին կիսամյակում պատկերը այլ է եղել: Մասնավորապես արձանագրվել է կապիտալ շինարարության գների 6.6%-ով աճ, այն դեպքում, երբ տնտեսության մյուս հատվածներում արձանագրվել է գների փոքր աճ: Այսինքն, կարելի է ենթադրել, որ կապիտալ շինարարության գների երկարաժամկետ ճշգրտում տեղի է ունեցել անցյալ տարի, որի պատճառով 2003 թվականի առաջին կիսամյակում ընդհանուր գների համեմատական աճի համատեքստում կապիտալ շինարարության գները գրեթե չեն փոփոխվել:

Ծառայությունների ոլորտում կիսամյակային արդյունքներով էական փոփոխություններ չեն նկատվել: Գրանցված 11.7 %-ով աճը տեղի է ունեցել հիմնականում ի հաշիվ մանրածախ ապրանքաշրջանառության (12.4 %) և բնակչությանը մատուցված ծառայությունների (9.8%) աճի: Վերջինիս սակագները, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ, աճել են 1.8%-ով՝ պայմանավորված հիմնականում տրանսպորտի (3.0%), հանրային սննդի (2.2%), ինչպես նաև կապի սակագների (10.7%) աճով:

Աշխատանքային շուկա

Կիսամյակի ընթացքում իրական ՀՆԱ-ի գրանցված՝ 14.8% աճի բարձր տեմպը զբաղվածության 0.4% նվազման պայմաններում ուղեկցվել է արտադրողականության նույնպես բարձր՝ 15.3% աճով: Վերջինս նպաստելով աշխատուժի նկատմամբ պահանջարկի աճին՝ հանգեցրել է անվանական աշխատավարձերի, արտադրողականության աճը գերազանցող 17% աճի գրանցմանը: Այս երկու ցուցանիշների փոփոխությունների նշված համամասնություններն ընդլայնողական ազդեցություն են ունեցել սղաճի վարքագծի վրա, որի արդյունքում իրական աշխատավարձերի աճի տեմպը կազմել է 13.5%: Ընդ որում, եթե այս տարվա սղաճից բացառենք հացամթերքների գների աճը, ապա իրական աշխատավարձերի և արտադրողականության ցուցանիշները կունենան աճի գրեթե միևնույն տեմպերը:

Ջուտ անուղղակի հարկեր

Համախառն առաջարկի ձևավորման վրա հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցության տեսանկյունից քննարկենք կիսամյակի ընթացքում զուտ անուղղակի հարկերի (անուղղակի հարկեր հանած լրահատկացումներ) դինամիկան:

2003 թվականի առաջին կիսամյակում հավաքագրված անուղղակի հարկերը, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ, աճել են 10.1%-ով, իսկ զուտ անուղղակի հարկերը՝ 6.7 %-ով:

Կիսամյակի ընթացքում նվազել է զուտ անուղղակի հարկերի կշիռը ՀՆԱ-ում և կազմել 12.0 %՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի 13.3 %-ի դիմաց: Ջուտ անուղղակի հարկերի նվազումը վկայում է, որ այս գործոնը սղաճի վրա ունեցել է զսպողական ազդեցություն:

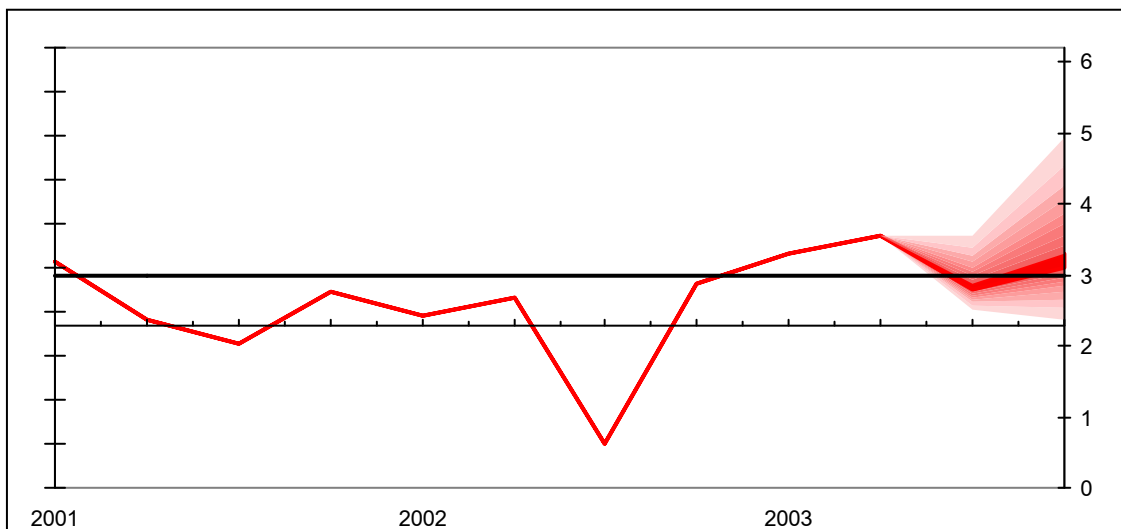
ՍՂԱԾԻ ՄՊԱՍՈՒՄՆԵՐԸ 2003 ԹՎԱԿԱՆԻ II ԿԻՍԱՄՅԱԿՈՒՄ

Համաձայն ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության 2003 թվականի ծրագրի՝ նախատեսվել է ապահովել ժամանակաշրջանի վերջի դրությամբ սղաճի մինչև 3% մակարդակ, իսկ միջին տարեկան ցուցանիշը պետք է կազմի 3.2%: Թեև առաջին կիսամյակում սղաճի փաստացի ցուցանիշն ավելի քան երկու անգամ գերազանցել է ծրագրված մակարդակը, այնուամենայնիվ, ըստ ՀՀ ԿԲ գնահատումների, լիովին իրատեսական է սղաճի տարեկան ծրագրային ցուցանիշի ապահովումը:

Երկրորդ կիսամյակում գների վրա տնտեսության տարբեր հատվածների հնարավոր ազդեցությունները կունենան հետևյալ ուղղությունները.

- Տարվա երկրորդ կեսին կիրականացվի հիմնականում համախառն պահանջարկի աճը խթանող հարկաբյուջետային քաղաքականություն, քանի որ արտաքին ֆինանսական ներհոսքի հիմնական մասը կենտրոնանալու է երկրորդ կիսամյակում:
- Ենթադրվում է, որ երկրորդ կիսամյակում իրական հատվածի զարգացումները սղաճի վրա կունենան զսպող ազդեցություն՝ պայմանավորված հիմնականում վեգետացիոն շրջանի ուշացմամբ, ինչպես նաև հացի և հացամթերքի գների նվազմամբ, որոնք կչեզոքացնեն վերջիններիս գների աճի հետևանքով գրանցված սղաճային դրսևորումները: Միաժամանակ, հաշվի առնելով առաջին կիսամյակում տնտեսական աճի բարձր տեմպերը, ինչպես նաև պետական ծառայողների աշխատավարձի բարձրացումը, դրամավարկային ծրագրում հնարավոր է դառնում մասնավոր սպառման աճի բարձր տեմպերի գրանցում: Նման պարագայում չեն բացառվում նաև որոշակի սղաճային դրսևորումներ:
- Արտաքին հատվածի առումով թերևս կարելի է նշել, որ տարվա ընթացքում ներմուծման ծավալների աճի տեմպերի պահպանման պարագայում կարող են որոշակիորեն մեղմվել ամբողջական պահանջարկի, հետևաբար նաև գների մակարդակի աճի տեմպերը:

Այսպիսով, գնահատելով տնտեսության տարբեր հատվածների հնարավոր ազդեցությունները սղաճի վրա, ինչպես նաև առաջին կիսամյակին սղաճի բարձր ցուցանիշը՝ կարելի է ենթադրել, որ առկա են որոշակի ռիսկեր տարեկան սղաճի ծրագրային ցուցանիշի գերազանցման առումով: Այդ պատճառով, ըստ ճշգրտված դրամավարկային ծրագրի, երկրորդ կիսամյակում նախատեսվում են փողի ագրեգատների աճի չափավոր տեմպեր, այն պարագայում, երբ տարվա համար կանխատեսվում է բավականին բարձր տնտեսական աճ: Վերջինիս արդյունքում ակնկալվում է չեզոքացնել տնտեսության մեջ առկա սղաճային հնարավոր ճնշումները և ապահովել տարեկան սղաճի մինչև 3% ծրագրային ցուցանիշը:

Սղաճի կանխատեսված արժեքների հավանականությունների բաշխման ներկայացված գրաֆիկում¹ կորը թեքված է դեպի վեր, ինչը նշանակում է, որ կանխատեսված արժեքի (միջին տարեկան սղաճը՝ 3.2%) գերազանցման հավանականությունն ավելի բարձր է: Այդ մասին է վկայում նաև այն հանգամանքը, որ կենտրոնական նպատակային սցենարից (ամենամոլգ միջակայք) դեպի վեր գտնվող յուրաքանչյուր միջակայք ավելի լայն է, քան ներքևում գտնվող նույն գունային երանգն ունեցող միջակայքը: Հավանականությունների խտության ֆունկցիայի միջոցով հաշվարկվել են նաև միջին տարեկան սղաճի՝ տարբեր միջակայքներում ընկնելու հարաբերական հավանականությունները, համաձայն որի ամենաբարձր արժեք՝ 28% ընդունել է 3-4% սղաճի միջակայքը:

Միջակայք	մինչև 1%	1% - 2%	2% - 3%	3% - 4%	4% - 5%	5% - 6%	6%-ից ավելի
Հավանականություն (%)	1	9	23	28	21	12	6

¹ Հավանականությունների բաշխման գրաֆիկի կառուցման տեսական մեթոդիկան և ՀՀ համար կատարված հաշվարկները հրապարակվել են 2002 թ. 3-րդ եռամսյակի «ՀՀ ԿԲ բանբեր»-ում:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	3
ՍՂԱԾԻ ՎԱՐՔԱԳԻԾԸ	5
<i>Ընդհանուր միտումներ</i>	5
<i>Սղաճն ըստ ապրանքների և ծառայությունների խմբերի, բնականոն սղաճ</i>	5
<i>Ներմուծման գներ</i>	6
<i>Գների այլ ինդեքսներ</i>	7
<i>Սղաճի տատանումների վիճակագրական վերլուծություն</i>	7
<i>Սղաճը ԱՊՀ երկրներում</i>	9
ՀԱՄԱԽԱՌՆ ՊԱՅԱՆՋԱՐԿԸ ՊԱՅՄԱՆԱՎՈՐՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐ	12
<i>Դրամավարկային քաղաքականություն</i>	12
<i>Հարկաբյուջետային քաղաքականություն</i>	15
<i>Արտաքին հատված</i>	18
<i>Իրական հատված</i>	21
ՀԱՄԱԽԱՌՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ՊԱՅՄԱՆԱՎՈՐՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐ	22
<i>Տնտեսության ճյուղային զարգացումները</i>	22
<i>Աշխատանքային շուկա</i>	24
<i>Ջուտ անուղղակի հարկեր</i>	24
ՍՂԱԾԻ ՄՊԱՍՈՒՄՆԵՐԸ 2003 ԹՎԱԿԱՆԻ II ԿԻՍԱՄՅԱԿՈՒՄ	25

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ
ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ
ԲԱՆԿ
Երևան 10,
Վ. Սարգսյան փող. 6
<http://www.CBA.am>

Չափսը՝ 60 x 84 ^{1/8}:
3.26 պայմ. տպ. մամուլ:
Տպաքանակ՝ 120: